

10 december 2008

De Belgische wapenexport vijf jaar na de regionalisering: een stand van zaken

In de zomer van 2003 besliste de toenmalige Belgische federale regering om de bevoegdheid voor de controle op de buitenlandse handel in militair materieel en goederen voor tweërlei gebruik grotendeels over te hevelen naar de gewesten. Sindsdien zijn de drie Belgische gewesten bevoegd voor de controle op de buitenlandse wapenhandel op hun grondgebied. Enkel de in- en uitvoer van militair materieel met betrekking tot het Belgisch leger en de politie bleef een federale bevoegdheid. In deze achtergrondnota wordt getracht op basis van officiële cijfers afkomstig uit publieke documenten, de kenmerken van de Belgische vergunde wapenexport sinds de regionalisering van de bevoegdheid in 2003 te schetsen.

Uit deze achtergrondnota blijkt dat de afgelopen vijf jaar voor meer dan 4,5 miljard euro aan exportlicenties werden uitgereikt door de bevoegde instanties. Zowel in 2006 als in 2007 werd zelfs voor meer dan 1 miljard euro aan exportlicenties uitgereikt. Daarmee is België een Europese subtopper op vlak van vergunde wapenexport. Kleine en lichte wapens zijn het belangrijkste Belgische militair exportproduct, maar de wapenexport bestaat ook in grote mate uit (onderdelen voor) militaire vliegtuigen en voertuigen, bommen en andere zware ontploffingsmechanismen, munitie, militaire elektronica en visualisatieschermen. Het belangrijkste bestemmingsland van de Belgische wapenexport is zonder twijfel de Verenigde Staten, maar ook naar Saoedi-Arabië, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk werd de afgelopen vijf jaar voor grote sommen aan militair materieel geëxporteerd. Over het algemeen worden in België vrij weinig vergunningsaanvragen voor wapenexport geweigerd.

De Belgische wapenexport wordt traditioneel gedomineerd door export vanuit Wallonië. Hoewel de Vlaamse wapenexport in de jaren voor de regionalisering aan een inhaalbeweging bezig was, schommelt het Vlaamse aandeel sindsdien rond een kwart van de totale Belgische waarde. Wapenexport vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is erg beperkt, terwijl export door het Belgisch leger sterk schommelt. Op vlak van bestemming en aard van het geëxporteerd militair materieel bestaan opvallende verschillen tussen de verschillende gewesten. De Vlaamse defensiegerelateerde industrie richt zich met zijn hoogtechnologische componenten vooral op de industrie in Europa, Noord-Amerika en de relatief geïndustrialiseerde landen in het Verre Oosten. De Waalse defensiegerelateerde industrie richt zich daarentegen vooral op de ‘traditionele’ defensieproducten, die voornamelijk geëxporteerd worden naar de Verenigde Staten, maar ook naar EU-lidstaten en landen uit het Midden-Oosten (vooral Saoedi-Arabië). De wapenexport vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat zowel uit vliegtuigonderdelen – voornamelijk bestemd voor de industrie en buitenlandse krijgsmachten - als uit ‘ander’ materieel. Deze wapenexport is grotendeels bestemd voor landen uit het Midden-Oosten en uit de overige Aziatische regio’s.

In de zomer van 2003 besliste de toenmalige Belgische federale regering om de bevoegdheid op de controle van de buitenlandse handel in militair materieel en goederen voor tweeërlei gebruik grotendeels over te hevelen naar de gewesten. Sindsdien zijn de drie Belgische gewesten bevoegd voor de controle op de buitenlandse wapenhandel op hun grondgebied. Enkel de in- en uitvoer van militair materieel met betrekking tot het leger en de politie bleef een federale bevoegdheid. In deze achtergrondnota trachten we op basis van officiële cijfers afkomstig uit publieke documenten - meer bepaald de jaarlijkse verslagen van de Europese werkgroep rond conventionele wapens (COARM)¹ en de verplichte periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement - de kenmerken van de Belgische vergunde wapenexport sinds de regionalisering van de bevoegdheid in 2003 te schetsen. Belangrijk om hierbij te benadrukken, is dat het, indien niet uitdrukkelijk anders vermeld, een analyse betreft van de vergunde wapenexport en niet een analyse van de daadwerkelijke wapenuitvoer. Betrouwbare en uitgebreide officiële en publieke informatie over de daadwerkelijke wapenexport vanuit België is niet beschikbaar, waardoor de analyses beperkt blijven tot de vergunde wapenexport. De analyse gaat achtereenvolgens in op de omvang van de Belgische vergunde wapenexport, de aard en bestemming van de geëxporteerde goederen, het aandeel van de verschillende gewesten in de totale wapenexport en de kenmerken van de Vlaamse, Waalse, Brusselse en Federale wapenexport.

1 Omvang van de Belgische wapenexport

Volgens *Agoria*, de belangenvereniging van de Belgische technologische industrie, schommelt de totale jaaromzet van de Belgische sector voor veiligheid & defensie rond de 300 miljoen euro.² Gezien de relatief beperkte aankoopkracht van het Belgische leger is de Belgische defensiegerelateerde industrie sterk exportgericht. Uit de verschillende periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlementen, kunnen we afleiden dat sinds de regionalisering van de controle op buitenlandse wapenhandel in de zomer van 2003 voor meer dan 4,5 miljard euro aan wapenexportlicenties werden uitgereikt door de bevoegde instanties. In 2007 werd, net als in 2006, de kaap van 1 miljard euro aan uitgereikte exportlicenties gerond (zie tabel 5 in bijlage).

In deze eerste sectie bespreken we achtereenvolgens de evolutie van de omvang van de Belgische wapenexport sinds 1994, de plaats die deze wapenexport inneemt in de Europese context, de aard van de geëxporteerde goederen, de bestemming van deze goederen en het aandeel van de verschillende gewesten en het federale niveau in de totale vergunde Belgische wapenexport.

1.1 Evolutie van de omvang van de Belgische vergunde wapenexport

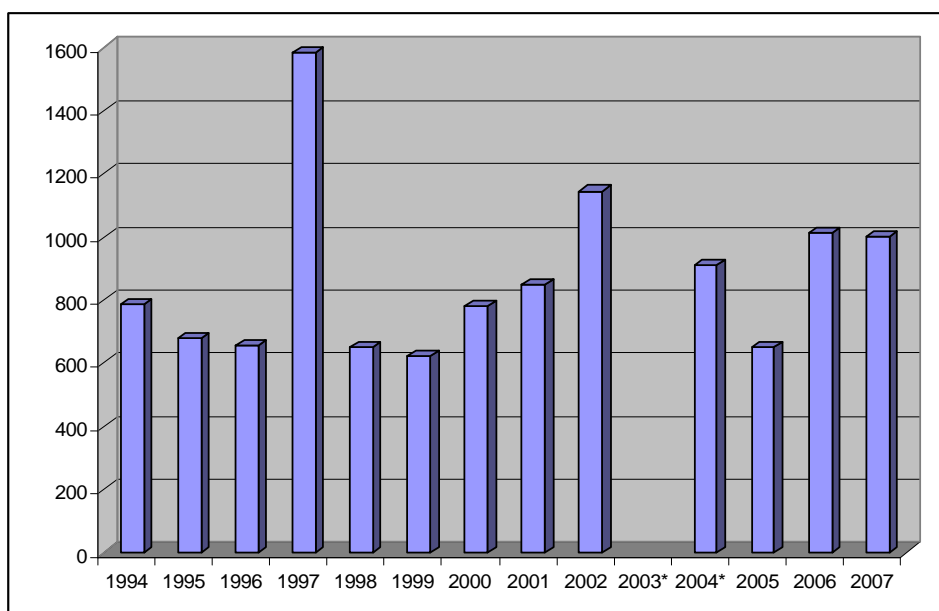
De wettelijke verplichting voor de bevoegde regering(en) om (half)jaarlijks een verslag over te maken aan de desbetreffende parlement(en) laat toe een zicht te krijgen op de evolutie van de

waarde van de Belgische wapenexport in de afgelopen vijftien jaar. Hieruit kunnen drie periodes worden onderscheiden met een eigen dynamiek wat de omvang van de export betreft.

In een eerste periode - tussen 1994 en 1999 - bleef de totale waarde van de vergunde Belgische wapenexport, met uitzondering van de spectaculaire uitschieter in 1997^I, vrij stabiel.

In de daaropvolgende periode - 1999-2002 - volgde een sterke jaarlijkse toename. Op enkele jaren tijd verdubbelde de waarde van de Belgische vergunde wapenexport bijna: van 622 miljoen euro in 1999 naar 1,145 miljard in 2002. Zoals we later in deze nota zullen zien, is dit te wijten aan een sterke toename van de omvang van de vergunde wapenexport in zowel Wallonië als Vlaanderen (zie 4.1).

Figuur 1: Evolutie waarde Belgische vergunde wapenexport, 1994-2007^{II}

Bron: periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.^{III}

^I De enorm hoge waarde van 1997 kan grotendeels worden toegeschreven aan de Waalse exportlicenties (ter waarde van ongeveer 780 miljoen euro) die werden uitgereikt aan één bedrijf voor de levering van onderdelen voor F-16s.

^{II} Voor een overzicht van de exacte cijfers, zie tabel 4 in de bijlage van deze achtergrondnota.

^{III} 2003*: De totale waarde voor 2003 is niet gekend als gevolg van het ontbreken van een periodiek verslag van de Federale Regering voor de periode januari - augustus 2003 en door het ontbreken van een apart verslag van de Vlaamse Regering voor de periode september 2003-december 2003. Het eerste Vlaamse halfjaarlijkse verslag na de regionalisering van de bevoegdheid had betrekking op de periode september 2003 – februari 2004 en maakte hierdoor, in tegenstelling tot de periodieke verslagen van de overige gewestregeringen, geen onderscheid voor de gegevens voor de periode september 2003 - december 2003.

2004*: De waarde van 2004 is gebaseerd op de gegevens van de Waalse, Brusselse en Federale periodieke verslagen voor 2004 en op basis van een schatting van de Vlaamse cijfers voor 2004. Omdat de Vlaamse periodieke verslagen geen betrekking hadden op de periode van januari tot december 2004, maar op de periodes september 2003-februari 2004, maart-augustus 2004 en september-december 2004,

De derde periode - de jaren na de regionalisering van de bevoegdheid - wordt gekenmerkt door schommelingen in omvang van de Belgische vergunde wapenexport, waarbij zowel een sterke daling van de totale waarde (2004-2005) als een minstens even spectaculaire stijging in het daaropvolgende jaar (2005-2006) in het oog springen. Verder stellen we vast dat de Belgische vergunde wapenexport in 2007, met een totale waarde van ongeveer 1 miljard euro (zie tabel 6 in bijlage), ongeveer 13% lager lag dan in het laatste volledig jaar voor de regionalisering van de bevoegdheid (namelijk 2002).

1.2 Belgische wapenexport in Europese context

De cijfers die jaarlijks worden gepubliceerd door de Europese werkgroep rond conventionele wapens (COARM), bieden de mogelijkheid om de Belgische wapenexport in een Europese context te plaatsen.³ Deze cijfers geven namelijk voor elke EU-lidstaat een overzicht van de vergunde export van goederen opgesteld in de Europese lijst van militair materieel. De totale waarde van de verschillende in 2007 uitgereikte exportlicenties, worden weergegeven in tabel 1.

De belangrijkste Europese exporteurs van militair materieel waren in 2007 volgens het COARM-rapport Frankrijk, Italië en Duitsland. Samen staan deze drie landen in voor twee derde van de totale vergunde wapenexport vanuit de Europese Unie. Op Europees vlak is België, net als Zweden en Nederland, eerder een subtopper wat betreft de vergunde export van militair materieel. In 2007 stond België in voor ongeveer 3,3% van de totale Europese vergunde wapenexport. Met een vergunde export ter waarde van net geen 900 miljoen euro^{IV} staat België op de achtste plaats van de 27 EU-lidstaten en laat daarmee landen als Tsjechië, Bulgarije en Polen duidelijk achter zich. Opvallend in tabel 1 is verder dat een groot aantal EU-lidstaten slechts voor een beperkte waarde militair materieel uitvoeren.

is geen exacte informatie beschikbaar voor de periode januari-december 2004. Voor meer informatie over de schattingsprocedure die werd gehanteerd, zie: Castryck, G., Depauw, S. & Duquet, N. (2006) *Profiel van de buitenlandse handel in militaire goederen en de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

^{IV} Het verschil in de totale waarde van de Belgische vergunde wapenexport in 2007 tussen de cijfers uit het COARM-rapport (tabel 1) en cijfers uit de periodieke verslagen van de verschillende federale en gewestelijke regeringen aan hun respectievelijke parlementen, kan verklaard worden door de verschillen in vergunningsplichtige goederen tussen de Europese en de Belgische lijst van militair materieel. De nationale lijst van vergunningsplichtige goederen is, zoals in veel EU-lidstaten, uitgebreider dan de EU-lijst van vergunningsplichtig militair materieel. Voor een overzicht van de verschillen in deze cijfers, zie tabel 4 in de bijlage van deze achtergrondnota.

Tabel 1: Waarde van goedgekeurde uitvoervergunningen voor producten op de EU-lijst per land (2007)

Rang	Land	Bedrag
1	Frankrijk	9.849.112.123
2	Italië	4.743.681.726
3	Duitsland	3.667.684.031
4	Spanje	1.961.820.145
5	Oostenrijk	1.378.664.623
6	Verenigd Koninkrijk	1.312.186.190
7	Zweden	1.010.289.824
8	België	899.780.327
9	Nederland	717.034.810
10	Tsjechië	477.873.597
11	Bulgarije	377.918.135
12	Polen	275.980.070
13	Denemarken	195.576.594
14	Roemenië	123.266.387
15	Hongarije	95.689.406
16	Slovakije	74.104.980
17	Litouwen	63.263.143
18	Finland	56.579.170
19	Griekenland	33.267.987
20	Ierland	32.668.295
21	Portugal	26.835.434
22	Slovenië	4.509.214
23	Estland	2.997.237
24	Letland	763.541
25	Malta	611.312
26	Cyprus	86.209
27	Luxemburg	-
Totaal		27.382.244.510

Bron: COARM

Belangrijk om te benadrukken is dat tabel 1 een overzicht geeft van de *vergunde* Europese wapenexport en niet van de *daadwerkelijke* Europese wapenexport. De totale waarde van de daadwerkelijke legale wapenexport ligt doorgaans lager dan de totale waarde van de vergunde wapenexport aangezien soms een geplande export niet doorgaat of soms enkel voor een kleiner bedrag daadwerkelijk wordt geëxporteerd dan op de exportlicentie vermeld staat. Verder vindt niet alle vergunde export in hetzelfde jaar plaats aangezien de meeste vergunningen voor langere tijd geldig zijn en in sommige gevallen ook nog verlengd kunnen worden. De cijfers voor de waarde van de vergunde wapenexport zijn dus geen spiegelbeeld van de cijfers voor de daadwerkelijke wapenexport, maar geven wel een indicatie. Voor het merendeel van de EU-lidstaten worden in het COARM-rapport ook cijfers meegedeeld die betrekking hebben op hun *daadwerkelijke* wapenexport in 2007. Uit een analyse van deze COARM-cijfers blijkt dat in 2007

de waarde van de daadwerkelijke export 43% van de vergunde wapenexport bedraagt. Voor België zijn in dit COARM-rapport echter geen cijfers beschikbaar voor de daadwerkelijke wapenexport in 2007. Deze cijfers zijn in de desbetreffende COARM-rapporten wel beschikbaar voor 2005 en 2006. Uit die rapporten blijkt dat de daadwerkelijke Belgische wapenexport respectievelijk 149,3 miljoen euro en 204,9 miljoen euro bedroeg in 2005 en 2006, wat neerkomt op slechts 23 à 27% van de totale waarde van de vergunde wapenexport in deze jaren. Bij deze vermelde bedragen voor daadwerkelijke Belgische wapenexport kunnen echter een aantal belangrijke vraagtekens worden geplaatst. De officiële cijfers in het COARM-rapport onderschatten weklucht de daadwerkelijke wapenexportcijfers gezien uit het jaarverslag van de Waalse Regering aan het Waals Parlement blijkt dat alleen al de daadwerkelijke Waalse wapenexport in 2006 werd geschat op 233 miljoen euro (wat dus hoger ligt dan het COARM-cijfer van 204,9 miljoen voor de gehele Belgische export). Voor 2007 schat de Waalse Regering dat de daadwerkelijke wapenexport zou oplopen tot 383 miljoen euro, wat neerkomt op 62% van de vergunde Waalse wapenexport.⁴ Deze schattingen liggen dus beduidend hoger dan de cijfers van COARM. De reden voor deze discrepantie is niet gekend, maar ze illustreert wel hoe moeilijk het is een correct beeld te krijgen van de daadwerkelijke Belgische wapenexport.

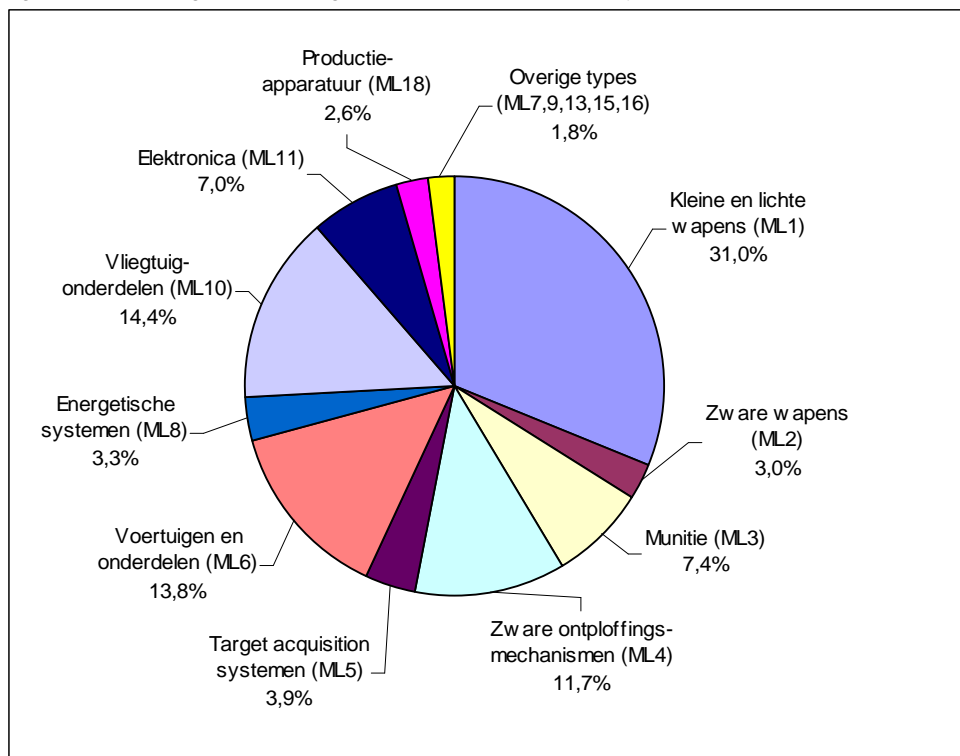
2 Aard van de geëxporteerde goederen

De cijfers uit het COARM-rapport voor 2007 laten tevens toe een beeld te schetsen van de aard van de Belgische vergunde wapenexport.^v Bijna een derde van de Belgische wapenexport bestaat uit kleine en lichte wapens (ML1 - 31%). Kleine en lichte wapens zijn dan ook duidelijk België's belangrijkste militaire exportproduct (zie figuur 2). De export van deze wapens is vooral bestemd voor de Verenigde Staten (68%) en in mindere mate het Midden-Oosten (12%).

Naast kleine en lichte wapens, bestaat de Belgische wapenexport ook in belangrijke mate uit de export van (onderdelen voor) militaire vliegtuigen (ML10 - 14%), (onderdelen voor) militaire voertuigen (ML6 - 14%), allerhande bommen en andere zware ontploffingsmechanismen (ML4 - 12%), munitie voor kleine en lichte wapens (ML3 - 7%), en militaire elektronica (ML11 - 7%). Niet alle types van militair materieel zijn echter bestemd voor dezelfde regio's. De export van onderdelen van militaire vliegtuigen is vooral bestemd voor het Midden-Oosten (59%) en in mindere mate landen uit de Europese Unie (21%), terwijl de export van onderdelen voor militaire voertuigen vooral bestemd is voor Europese landen (78%), zowel EU-lidstaten (48%) als niet-EU-lidstaten (31%). De zware ontploffingsmechanismen gaan hoofdzakelijk naar het Midden-Oosten (61%), de munitie voor kleine en lichte wapens naar Noord-Amerika (45%) en het Midden-Oosten (41%), en de militaire elektronica naar landen van de Europese Unie (84%).

^v In het COARM-rapport voor 2007 wordt voor de eerste maal de Belgische cijfers opgesplitst naar ML-categorie.

Figuur 2: Verdeling waarde Belgische exportlicenties naar type van militair materieel (ML1 tot ML22), 2007

Bron: COARM

Verder kunnen we afleiden dat ook aanzienlijk veel *target acquisition* en aanverwante systemen (ML5 - 4%), allerhande energetische systemen zoals springstoffen (ML8 - 3%), 'zware' wapens zoals kanonnen (ML2 - 3%) en productieapparatuur voor militair materieel (ML18 - 3%) worden geëxporteerd vanuit België. De export van de overige types van militair materieel is eerder beperkt.

Een belangrijk nadeel van het gebruiken van de COARM-cijfers voor het schetsen van een beeld van de aard van het militair materieel dat vanuit België wordt geëxporteerd, is dat deze cijfers niet met alle uitgereikte Belgische exportlicenties rekening houden. De COARM-cijfers hebben enkel betrekking op een deel van de vergunningsplichtige Belgische wapenexport, namelijk op de export van goederen die op de Europese lijst van militair materieel staan (ML1 tot ML22). In België, en dan vooral in Vlaanderen, worden, op basis van het Belgische KB inzake buitenlandse wapenhandel van 1993, echter ook in grote mate exportlicenties uitgereikt voor militair materieel dat niet op deze Europese lijst staat (zie 5.1). Het betreft daarbij onder andere bepaalde soorten van vuurwapens en munitie en de export van goederen die onder de catch-all clause vallen. Zo werd in Vlaanderen in 2007 bijvoorbeeld voor ongeveer 89 miljoen euro aan vergunningen uitgereikt voor de uitvoer van visualisatieschermen met een militair eindgebruik. Dat komt neer op ongeveer 10% van de totale Belgische wapenexport van dat jaar. Ondanks de vaststelling dat

ze niet zijn opgenomen in de COARM-cijfers^{VI}, kunnen we dus besluiten dat de categorie visualisatieschermen deel uitmaken van de belangrijkste types van militair materieel die vanuit België worden geëxporteerd.

3 Bestemming van de Belgische wapenexport

3.1 Regio's van bestemming

De cijfers in de jaarlijkse COARM-rapporten laten ook toe om de bestemming van de Belgische wapenexport te analyseren. Uit de analyse van deze cijfers blijkt dat de Belgische wapenexport de afgelopen jaren in vrij gelijke mate bestemd was voor landen in drie regio's: Europa (33%), Noord-Amerika (32%) en Azië (27%). Wapenexport naar landen in Latijns-Amerika (3%), Afrika (3%) en Oceanië (2%) is beduidend kleiner (zie figuur 3).

De Belgische wapenexport naar Europese landen is voornamelijk bestemd voor EU-lidstaten.^{VII} Het gaat daarbij vooral om export naar Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De export naar deze drie landen neemt samen ongeveer 70% van de totale vergunde Belgische wapenexport naar EU-lidstaten in. Sinds de regionalisering werden exportlicenties uitgereikt naar alle EU-lidstaten met uitzondering van Luxemburg.^{VIII}

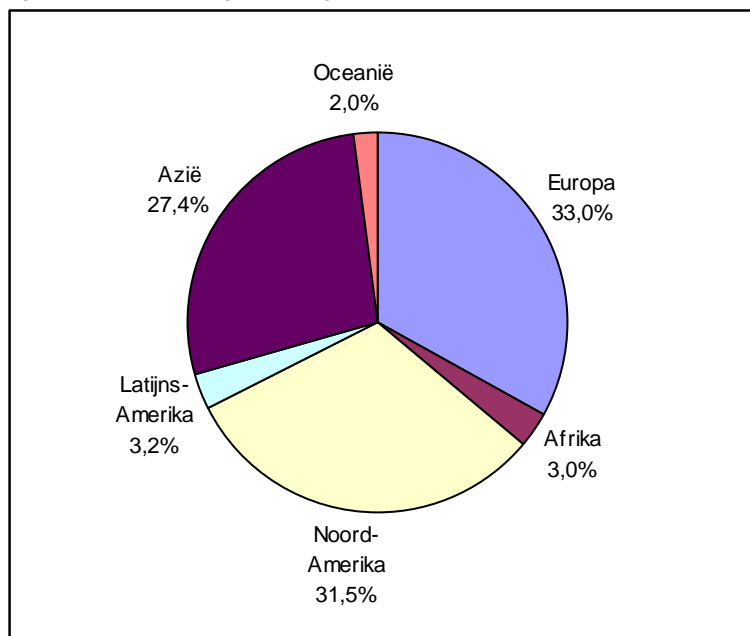
Wapenexport naar Noord-Amerika is voornamelijk bestemd voor de Verenigde Staten. Belgische wapenexport naar Canada is beduidend kleinschaliger. De Verenigde Staten is wereldwijd al jarenlang het land met de hoogste militaire uitgaven⁵ en vormen zonder twijfel de belangrijkste afzetmarkt van Belgisch militair materieel (zie tabel 2). De Verenigde Staten stonden in de periode 2004-2007 elk jaar aan de top van de belangrijkste bestemmingslanden (in termen van waarde) van de Belgische wapenexport. De cijfers van 2007 tonen aan dat dit voornamelijk vergunningen voor de export van kleine en lichte wapens betreft.

^{VI} Deze schermen staan, op enkele uitzonderingen na, niet op de Europese lijst van militair materieel maar vallen in Vlaanderen systematisch onder de Belgische catch-all clause. De vergunningsplicht voor goederen die niet op de Europese lijst van militair materieel voorkomen is trouwens geen typisch Belgisch verschijnsel. Ook in andere EU-lidstaten, bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, zijn exportlicenties vereist voor goederen die niet in de Europese lijst zijn opgenomen, maar wel op een eigen nationale lijst van te controleren goederen. Zie: Castryck, G., Depauw, S. & Duquet, N. (2007) *Een vergelijkende studie van het wapenexportcontrolebeleid: Vlaanderen en zijn burens*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, 162p.

^{VII} In 2007 ging het daarbij vooral om (onderdelen voor) militaire voertuigen (25%) en militaire vliegtuigen (22%). Voor de voorgaande jaren kan op basis van de COARM-cijfers niet onderscheiden worden welk materieel naar welke bestemming werd geëxporteerd.

^{VIII} Dit is ook logisch aangezien geen Belgische exportlicenties vereist zijn voor wapenexport naar Luxemburg als gevolg van het BLEU-akkoord. Voor meer informatie over de implicaties van het BLEU-akkoord op het juridisch kader van de Belgische buitenlandse wapenhandel, zie Castryck, G., Depauw, S. & Duquet, N. (2006), *Het Vlaams wapenexportbeleid: een analyse van de juridische context*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut: 59-62.

Figuur 3: Bestemming van Belgische wapenexport (ML1 tot ML22), per continent, 2004-2007^{IX}

Bron: COARM

Belgische wapenexport naar Azië is voornamelijk bestemd voor het Midden-Oosten. Deze regio staat in voor bijna een kwart (23%) van de totale waarde van de Belgische vergunde wapenexport sinds 2004. Het betreft wapenexport naar een tiental landen waaronder Jordanië, de Verenigde Arabische Emiraten, Turkije, Israël, Libanon en Irak. Het belangrijkste land van bestemming is Saoedi-Arabië: meer dan twee derde van de Belgische wapenexport naar het Midden-Oosten is bestemd voor Saoedi-Arabië.

De belangrijkste Aziatische bestemmingslanden die niet in het Midden-Oosten gelegen zijn, zijn India, Pakistan en Maleisië, maar ook een reeks andere landen zoals Indonesië, Singapore, Taiwan en Zuid-Korea ontvingen de afgelopen jaren Belgisch militair materieel.

De belangrijkste bestemmingslanden in Latijns-Amerika zijn Venezuela, Chili, Brazilië en Mexico. In 2007 werden vooral kleine en lichte wapens en energetische materialen (bijvoorbeeld springstoffen) van Belgische makelij naar deze regio geëxporteerd. De Belgische wapenexport naar Afrika is vooral bestemd voor Noord-Afrika. Het gaat daarbij vooral om wapenexport naar Libië en Egypte. Deze twee landen staan in voor twee derde van de export naar Afrika sinds 2004. Wapenexport naar Oceanië is zowel bestemd voor Australië als voor Nieuw-Zeeland.

^{IX} Voor een overzicht van het aantal en de waarde van uitgereikte wapenexportlicenties per land van bestemming in deze periode (2004-2007), zie tabel 5 in de bijlage van deze achtergrondnota.

3.2 Belangrijkste bestemmingslanden

De 10 belangrijkste afzetmarkten van de Belgische wapenexport sinds 2004 staan opgelijst in tabel 2.

Tabel 2: De tien belangrijkste landen van bestemming van Belgische wapenexport (in waarde), 2004-2007

Plaats	Land	Totale waarde vergunde wapenexport (ML1-22)	Aandeel in totale waarde vergunde wapenexport
1	Verenigde Staten	867.084.951	30,2%
2	Saoedi-Arabië	458.695.358	16,0%
3	Duitsland	284.953.699	9,9%
4	Frankrijk	181.898.158	6,3%
5	Verenigd Koninkrijk	127.222.758	4,4%
6	Jordanië	99.790.738	3,5%
7	Zwitserland	64.716.113	2,3%
8	Portugal	54.068.690	1,9%
9	India	49.550.217	1,7%
10	Denemarken	39.349.616	1,4%

Bron: COARM

Uit deze tabel blijkt dat de Verenigde Staten duidelijk het belangrijkste land van bestemming is van Belgisch militair materieel. Maar liefst 30% van de Belgische wapenexport is bestemd voor dit land. De top-5 wordt vervolledigd door Saoedi-Arabië, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De overige landen in de top-10 zijn Jordanië, Zwitserland, Portugal, India en Denemarken.

4 Aandeel van de gewesten in Belgische wapenexport

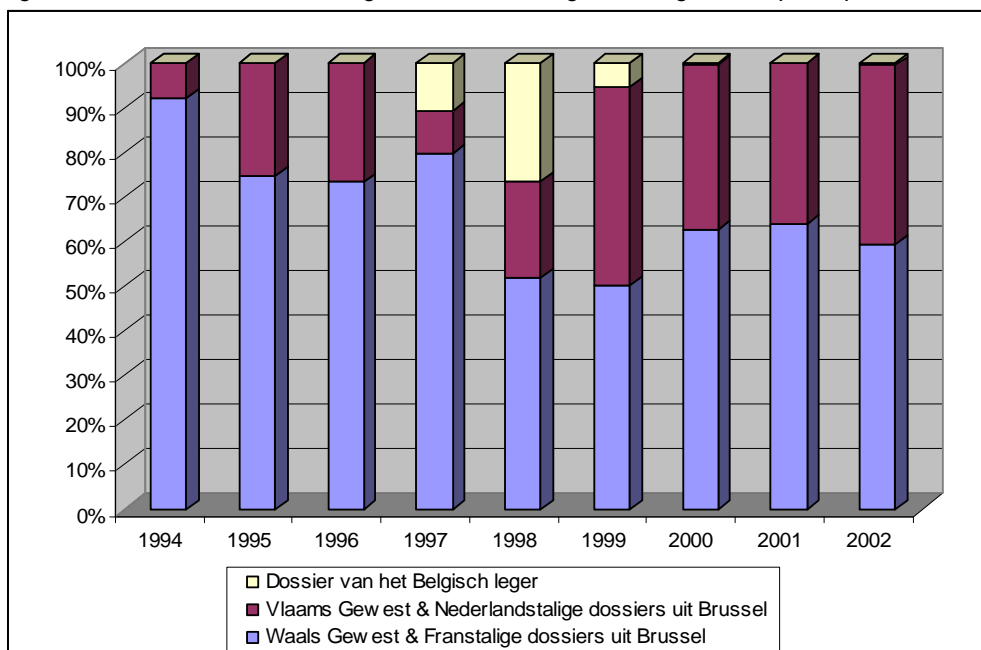
Niet alle Belgische gewesten nemen even veel van de Belgische wapenexport voor hun rekening. Op dit vlak bestaan grote verschillen. In deze sectie overlopen we het aandeel van de gewesten en het federale niveau in de totale Belgische wapenexport. Eerst wordt de periode voor de regionalisering geanalyseerd (1994-2002), nadien komt de periode sinds de regionalisering van de bevoegdheid aan bod.

4.1 Periode 1994-2002

Een analyse van de cijfers voor de periode 1994-2002 toont aan dat de wapenexport uit Franstalig België traditioneel meer waarde vertegenwoordigt dan de wapenexport vanuit Vlaanderen (zie figuur 4). Doorheen deze periode heeft de Waalse wapenexport een duidelijk groter aandeel in de totale Belgische wapenexport dan de Vlaamse wapenexport, met uitschieters in 1994 (92%) en 1997 (80%). Verder valt op dat de wapenexportlicenties voor het Belgisch leger vrij bescheiden zijn in termen van waarde, al valt het op dat zowel in 1997 als in 1998 de waarde van de vergunde wapenexport door het Belgisch leger hoger lag dan de totale

waarde van de goedgekeurde exportlicenties die in het Vlaams gewest (of in het Nederlands in het Brussels Hoofdstedelijk gewest) werden aangevraagd.^x

Figuur 4: Evolutie aandeel van de gewesten in de Belgische vergunde wapenexport, 1994-2002^{xi}

Bron: periodieke verslagen van de Federale Regering aan haar parlement.

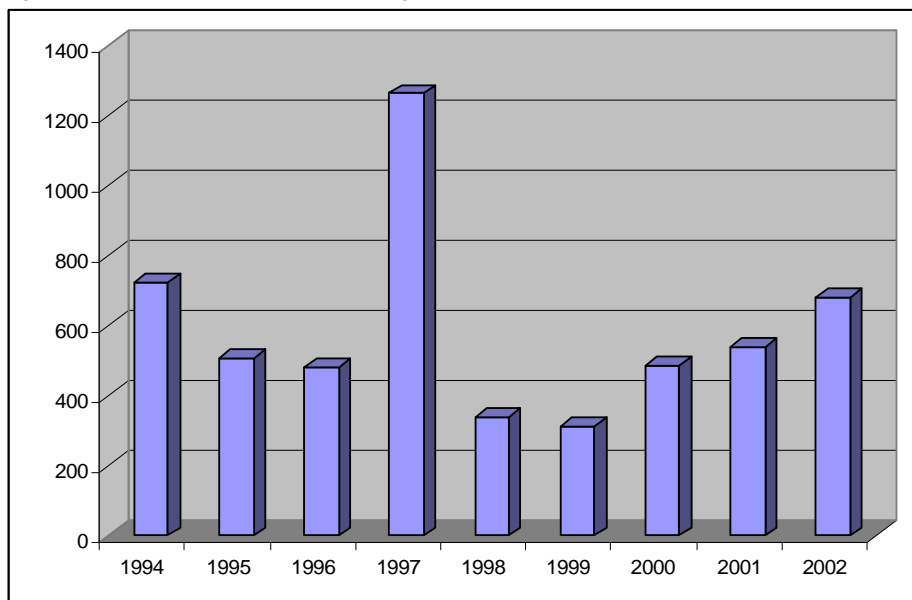
Uit een analyse van de cijfers blijkt dat het Waals en Vlaams Gewest in de jaren voorafgaand aan de regionalisering gekenmerkt werden door een verschillende dynamiek op vlak van wapenexport (zie figuren 5 en 6).

In Wallonië vond een sterk dalende trend plaats tussen 1994 en 1999 (van 723,5 miljoen euro naar 312,6 miljoen euro), met uitzondering van de reeds vermelde uitschieter in 1997, gevolgd door een bijna even sterke toename tussen 1999 en 2002 (van 312,6 miljoen euro naar 682,0 miljoen euro). Deze evolutie van de Waalse wapenexport is gelijkaardig aan de trend in de wereldwijde militaire uitgaven.⁶ Met het einde van de koude oorlog startte eind jaren '80 een wereldwijde trend van lagere militaire uitgaven, met een dieptepunt halverwege de jaren '90. Deze neerwaartse spiraal had wereldwijd belangrijke gevolgen voor de defensiegerelateerde industrie, waaronder die in Wallonië. Op het einde van jaren '90 is wereldwijd echter een heropleving merkbaar, die ook de Waalse wapenexport positief beïnvloedde.

^x Belgisch leger: 170,4 miljoen euro (1997) en 173,0 miljoen euro (in 1998). Vlaamse aanvragen: 150,3 miljoen euro (1997) en 138,9 miljoen euro (1998).

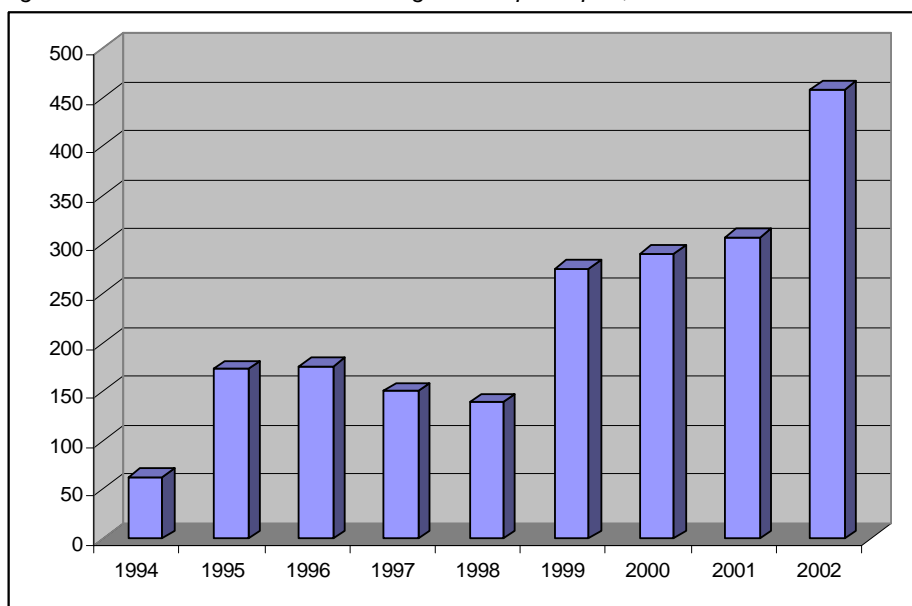
^{xi} in de cijfers voor 1994-1996 werd de categorie 'Belgisch leger' niet gehanteerd in de desbetreffende jaarverslagen van de federale overheid, maar werden de exportlicenties enkel opgedeeld naar 'Vlaams gewest + Nederlandstalige aanvragen uit Brussels Gewest' en 'Waals gewest + Franstalige aanvragen uit Brussels gewest'

Figuur 5: Evolutie waarde Waalse vergunde wapenexport, 1994-2002

Bron: periodieke verslagen van de Federale Regering aan haar parlement.

Figuur 6: Evolutie waarde Vlaamse vergunde wapenexport, 1994-2002

Bron: periodieke verslagen van de Federale Regering aan haar parlement.

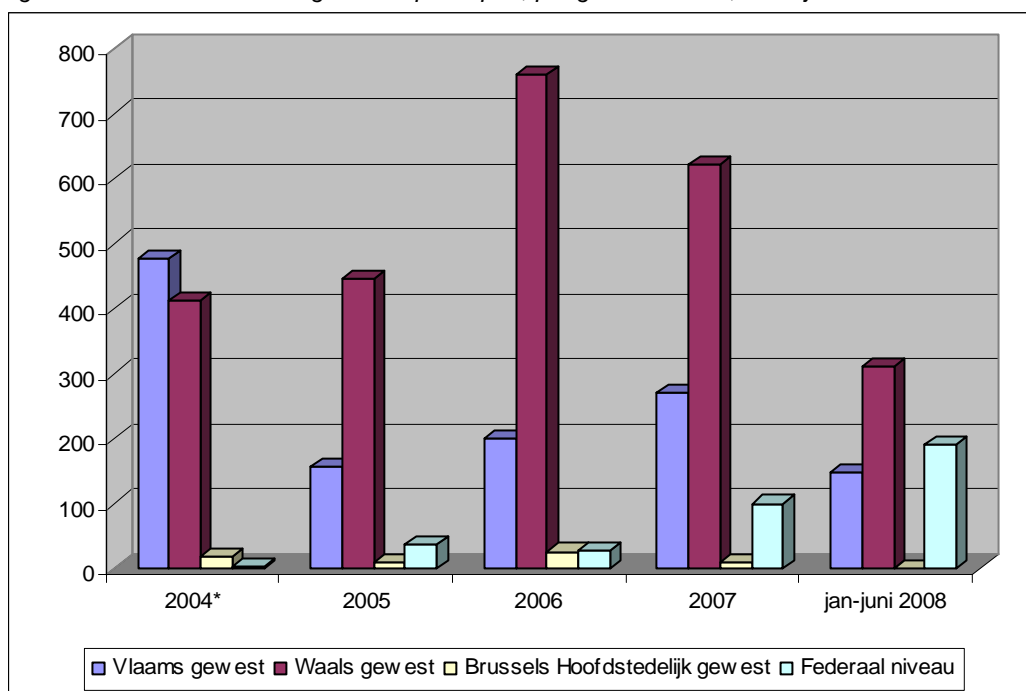
In tegenstelling tot Wallonië, was in Vlaanderen geen neerwaartse spiraal merkbaar in de periode 1994-2002. Hoewel de vergunde Vlaamse wapenexport in de gehele periode een lagere waarde had dan de Waalse, kende de Vlaamse vergunde wapenexport in deze periode net een

exponentiële groei: van 62,9 miljoen euro in 1994 naar maar liefst 457,6 miljoen euro in 2002. Deze exponentiële groei vond voornamelijk plaats in 3 sprongen: in 1995, in 1999 en in 2002. Op basis van deze analyse kunnen we dus besluiten dat de Vlaamse wapenexport in de jaren voor de regionalisering van de bevoegdheid bezig was aan een duidelijke inhaalbeweging ten opzichte van de Waalse wapenexport.

4.2 Periode sinds de regionalisering in de zomer van 2003

In 2004 bereikte de Vlaamse inhaalbeweging op vlak van wapenexport haar hoogtepunt toen de waarde van de Vlaamse vergunde wapenexport (477,3 miljoen euro) voor het eerst hoger lag dan de waarde van Waalse vergunde wapenexport (413,1 miljoen euro). Deze verschuiving van het zwaartepunt van de Belgische wapenexport was echter van korte duur. Sindsdien ligt het Vlaamse aandeel in de totale Belgische wapenexport opnieuw beduidend lager dan het Waalse aandeel (zie figuur 7). Dit is in grote mate het gevolg van de spectaculaire daling van de waarde van de Vlaamse wapenexport in 2005.⁷ In 2006 en 2007 herstelde de Vlaamse wapenexport haar positie wel gedeeltelijk, maar tot op heden ligt de totale waarde van de Vlaamse vergunde wapenexport nog beduidend lager dan in 2004.

Figuur 7: Evolutie waarde vergunde wapenexport, per gewest/niveau, 2004-juni 2008

Bron: periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.

In Wallonië was sinds de regionalisering van de bevoegdheid voor wapenhandel geen sprake van een daling van de waarde van de vergunde wapenexport, maar deed zich juist een sterke stijging van de Waalse wapenexport voor. Tussen 2004 en 2007 steeg de waarde van de Waalse vergunde wapenexport met maar liefst 50%: van 413,1 miljoen euro in 2004 naar 621,0 miljoen

euro in 2007. Deze stijging kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan de stijging van de Waalse wapenexport naar de Verenigde Staten en Saoedi-Arabië.⁸

Uitvoervergunningen uitgereikt door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nemen elk jaar slechts een erg klein deel (maximaal 2,5%) van de totale waarde van de Belgische exportlicenties voor hun rekening. Ook exportlicenties voor het Belgisch leger hebben traditioneel eerder een beperkte waarde. Opvallend is dat de totale waarde van deze federale vergunde wapenexport sterk schommelt en occasioneel, zoals in 1997 en 1998, zelfs hoger ligt dan de Vlaamse vergunde wapenexport in de eerste jaarhelft van 2008 (zie figuur 7).

In de volgende secties analyseren we de kenmerken van achtereenvolgens de Vlaamse, de Waalse, de Brusselse en de Federale vergunde wapenexport sinds de gedeeltelijke regionalisering van de bevoegdheid op de controle van de buitenlandse wapenhandel in de zomer van 2003. Eerst komen geweigerde Belgische wapenexportlicenties aan bod.

5 Weigeringen

Weigeringen van Belgische vergunningsaanvragen voor de export van militair materieel zijn eerder uitzonderlijk. Uit tabel 3 kunnen we afleiden dat dit aandeel enkel in 1996 en 1997 vrij hoog lag (respectievelijk 7% en 7,2% van alle aanvragen geweigerd). De overige jaren schommelde het aandeel geweigerde vergunningsaanvragen tussen 1% en 3%.

Een vergelijking van deze cijfers over de jaren heen toont verder aan dat het aandeel geweigerde vergunningen in de periode na de regionalisering van de bevoegdheid (september 2003-2007: 1,5%) een stuk lager ligt dan in de periode voor de regionalisering (1995-2002: 3,6%). Deze vaststelling dienen we echter te nuanceren aangezien uit tabel 3 ook blijkt dat het aandeel geweigerde vergunningen sinds de regionalisering van de bevoegdheid slechts in beperkte mate lager lag dan in de drie jaren voor de regionalisering (2000-2002: 1,7%). Indien er van een dalende trend inzake het weigeren van vergunningsaanvragen sprake is, dan begon deze trend dus reeds in de jaren voor de regionalisering.

Sinds 2000 worden de weigeringen ook opgesplitst naar Vlaanderen en Wallonië (zie tabel 4).^{xii} Uit een analyse van deze cijfers blijkt dat het aandeel geweigerde vergunningsaanvragen in Vlaanderen sterk gestegen is sinds de regionalisering (van 1,3% naar 3%), terwijl het in Wallonië juist is afgenomen (van 1,8% naar 1,2%).

^{xii} De Vlaamse cijfers voor de periode (2000-2002) hebben betrekking op alle aanvragen vanuit het Vlaams gewest en de Nederlandstalige aanvragen uit het Brussels gewest. De Waalse cijfers voor deze periode hebben betrekking op alle aanvragen vanuit het Waals gewest en de Franstalige aanvragen uit het Brussels gewest.

Tabel 3: Aandeel van geweigerde vergunningsaanvragen, 1995-2007

Jaar	Aantal geweigerde aanvragen	Totaal aantal aanvragen	Aandeel geweigerde aanvragen
1995	25	1107	2,26%
1996	84	1201	6,99%
1997	95	1321	7,19%
1998	29	1096	2,65%
1999	29	980	2,96%
2000	10	894	1,12%
2001	26	943	2,76%
2002	12	1025	1,17%
Jan - augustus 2003	n.b.	n.b.	n.b.
Sept 2003 - 2004	19	1396	1,36%
2005	17	921	1,85%
2006	13	1035	1,26%
2007	18	1174	1,53%
Totaal 1995-2002	310	8567	3,62%
Totaal 2000-2002	48	2862	1,68%
Totaal 2003-2007	67	4526	1,48%

Bron: periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.

Tabel 4: Aandeel van geweigerde Vlaamse en Waalse vergunningsaanvragen, 1995-2007

Jaar	Vlaanderen			Wallonië		
	Aantal geweigerde aanvragen	Totaal aantal aanvragen	Aandeel geweigerde aanvragen	Aantal geweigerde aanvragen	Totaal aantal aanvragen	Aandeel geweigerde aanvragen
2000	2	196	1,02%	8	693	1,15%
2001	6	213	2,82%	20	709	2,74%
2002	1	277	0,36%	11	726	1,49%
Jan - augustus 2003	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Sept – dec. 2003	n.b.	n.b.	n.b.	5	340	1,47%
2004*	8	358	2,23%	6	624	0,96%
2005	6	174	3,45%	11	691	1,59%
2006	5	186	2,69%	8	774	1,03%
2007	8	185	4,32%	10	897	1,11%
Totaal 2000-2002	9	687	1,31%	39	2159	1,81%
Totaal 2003-2007	27	903	2,99%	35	2986	1,17%

Bron: periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.

2004*: De cijfers voor Vlaanderen voor 2004 hebben betrekking op de periode september 2003- december 2004

Belangrijk om te vermelden is tevens dat, sinds de regionalisering van de bevoegdheid in de zomer van 2003, nog geen enkele formele aanvraag voor een exportlicentie werd geweigerd door de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (op een totaal van 206 vergunningsaanvragen) en door de Federale Regering (op een totaal van 106 vergunningsaanvragen).

6 Kenmerken van de Vlaamse wapenexport

6.1 Aard van de geëxporteerde goederen

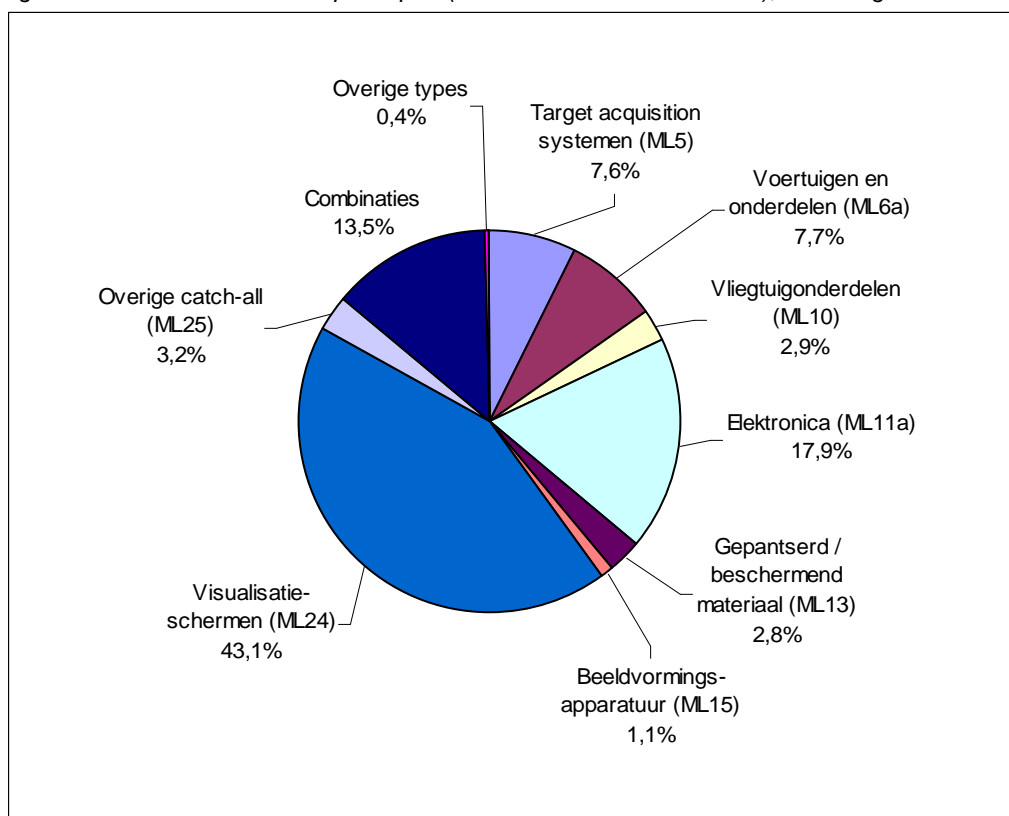
Eerdere analyses van de Vlaamse defensiegerelateerde industrie hebben aangetoond dat deze industrietaak in Vlaanderen voornamelijk uit hoogtechnologische bedrijven bestaat, vaak toeleveringsbedrijven, waarvan slechts een beperkt aantal met zijn activiteiten voornamelijk op de militaire markt aanwezig is.⁹ De meeste bedrijven die militair materieel exporteren in Vlaanderen richten zich met hun producten vooral op de civiele markt. Bij deze bedrijven nemen defensieopdrachten slechts een beperkt aandeel van de totale bedrijfsomzet in. Dit neemt echter niet weg dat Vlaanderen ook een aantal bedrijven telt die vrijwel volledig of in grote mate afhankelijk van de defensiemarkt, zoals bijvoorbeeld *OIP Sensor Systems* (dochteronderneming van het Israëlische Elbit Systems en gespecialiseerd in optisch materiaal), *Varec* (rupsbanden voor gevechtsvoertuigen), *EADS DS Belgium* (militaire elektronica) of *FN Zetendaal* (munitie).

De relatief grote transparantie in de Vlaamse periodieke verslagen sinds 2005 laat toe de aard van de Vlaamse wapenexport vrij gedetailleerd te analyseren. In figuur 8 wordt de aard van de goederen beschreven waarvoor sinds 2005 Vlaamse uitvoervergunningen werden uitgereikt.

Een eerste belangrijke vaststelling is dat de export van visualisatieschermen met een militair eindgebruik – bijvoorbeeld omdat ze worden ingebouwd in grotere wapensystemen zoals gevechtsvliegtuigen, -helikopters en voertuigen – instaat voor bijna de helft (43%) van de Vlaamse vergunde wapenexport. Deze goederen staan, op enkele uitzondering na, niet op de Europese lijst van militair materieel¹⁰, maar de export ervan is vergunningsplichtig als gevolg van de catch-all clause van het Belgisch KB buitenlandse wapenhandel van 8 maart 1993. Behalve visualisatieschermen werden in Vlaanderen de afgelopen jaren ook exportlicenties uitgereikt voor andere goederen die onder de Belgische catch-all clause vallen (3%). Het betreft hier voornamelijk verlichting- en afbakensystemen voor militaire luchthavens, onderdelen en toebehoren voor vaar-, voer- en luchtvaartuigen, elektronica en software. De catch-all clause werd in het Belgische KB buitenlandse wapenhandel opgenomen om snel te kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen of veranderende omstandigheden. Deze clause maakt het de bevoegde instanties mogelijk om ad hoc een vergunningsplicht in te roepen voor de export van goederen die niet in de Europese of nationale lijst van vergunningsplichtige goederen zijn opgenomen. De vaststelling dat voor de export van visualisatieschermen met een militair eindgebruik systematisch een exportlicentie vereist is in Vlaanderen, betekent eigenlijk een *de facto* opname van deze goederen in de lijst van vergunningsplichtige goederen. In haar verslagen aan het Vlaams Parlement krijgen deze goederen van de Vlaamse Regering zelfs een

eigen ML-categorie (ML24), net zoals goederen die niet zijn opgenomen in de Europese lijst maar wel in de nationale lijst zoals bepaalde types van geweren en munitie (ML23) en ordehandhavingsmateriaal (ML26).

Figuur 8: Aard van Vlaamse wapenexport (in aandeel van totale waarde), 2005-augustus 2008^{xiii}

Bron: periodieke verslagen van de Vlaamse Regering aan haar parlement.

Naast visualisatieschermen zijn de overige belangrijke Vlaamse militaire exportproducten militaire elektronica (18%), militaire voertuigen en onderdelen (8%), en *target acquisition* systemen (8%). Samen staan deze vier types van militair materieel in voor meer dan drie kwart van de Vlaamse wapenexport.^{xiv} De Vlaamse wapenexport wordt dus duidelijk gekenmerkt door een beperkt aantal types van militair materieel. Belangrijke kanttekening hierbij is dat deze export wordt gerealiseerd door een beperkt aantal Vlaamse bedrijven: slechts een handvol bedrijven staan in voor de export van de vier belangrijkste types van militair materieel. Zo worden de

^{xiii} Een meer gedetailleerde opsomming van de verschillende types van goederen waarvoor sinds 2005 Vlaamse exportlicenties werden aangevraagd, kan de lezer vinden in tabel 6 in de bijlage van deze achtergrondnota.

^{xiv} Indien we ook rekening houden met het aandeel van deze vier types militaire goederen bij de vergunningen die betrekking hebben op de meerdere types van materieel ('combinaties'), dan loopt het totale aandeel van deze vier types van militair materieel in de Vlaamse wapenexport zelfs op tot bijna 90%.

exportlicenties voor visualisatieschermen, zoals eerder vermeld goed voor 43% van de totale wapenexport, aangevraagd door slechts één Vlaams bedrijf, *Barco*, een wereldspeler in militaire cockpittechnologie, maar ook in een aantal andere, civiele nichemarkten zoals medische beeldvorming.

De Vlaamse wapenexport wordt dus gedomineerd door de export van vier types van militair materieel (visualisatieschermen, elektronica, voertuigen en onderdelen, *target acquisition* en aanverwante systemen). Daarnaast worden vanuit Vlaanderen echter ook andere types van militair materieel wereldwijd geëxporteerd. Het gaat daarbij vooral om onderdelen van militaire vliegtuigen (momenteel voornamelijk in het kader van het A400M-project van *Airbus*), gepantserde en beschermende apparatuur voor militaire systemen en soldaten, en militaire beeldvormingsapparatuur. Opvallend is het ontbreken van munitie in deze cijfers ondanks de aanwezigheid van een belangrijke munitiefabriek in Vlaanderen (*FN Zetendaal*). Deze goederen worden echter met Waalse exportlicenties via het Waalse moederbedrijf geëxporteerd vanuit het Waalse gewest.

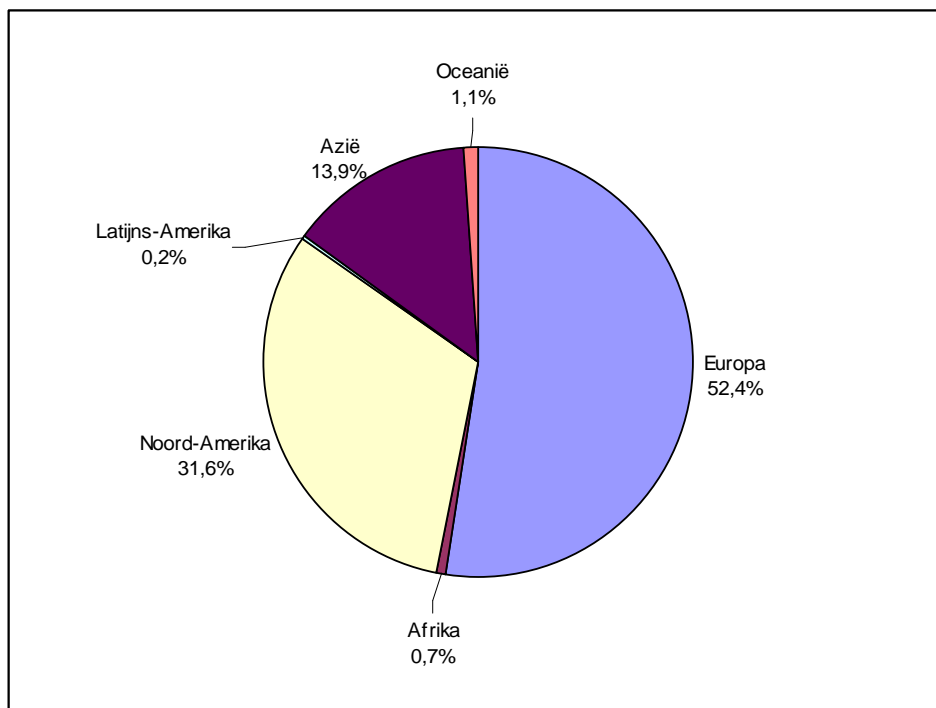
6.2 Bestemming van export

De wapenexport vanuit Vlaanderen is vooral bestemd voor andere Europese landen (52%), vooral EU-lidstaten, en Noord-Amerika (32%). Uit voorgaande analyses blijkt dat dergelijke Vlaamse goederen vaak bestemd zijn voor de industrie in deze regio's¹¹, wat een logisch gevolg is van het specifieke profiel van de Vlaamse defensiegerelateerde industrie, namelijk het leveren van hoogtechnologische componenten. De integratie van deze componenten in grotere wapensystemen vindt voornamelijk plaats bij grotere defensiebedrijven in een aantal geïndustrialiseerde landen. De belangrijkste afzetmarkten voor Vlaams militair materieel waren in de afgelopen vijf jaar: de Verenigde Staten (453 miljoen euro), Duitsland (327 miljoen euro), het Verenigd Koninkrijk (149 miljoen euro) en Frankrijk (130 miljoen euro). Andere belangrijke Europese bestemmingslanden zijn Zwitserland, Griekenland, Noorwegen, Zweden, Italië en Tsjechië.

Ook Azië (14%) is een relatief belangrijke afzetmarkt van Vlaams militair materieel. Het betreft hierbij in de eerste plaats uitvoer naar relatief geïndustrialiseerde landen zoals Singapore (77 miljoen euro), India (55 miljoen euro) en Japan (28 miljoen euro). Behalve naar het Verre Oosten werd de afgelopen vijf jaar ook in eerder beperkte mate militair materieel uitgevoerd naar landen uit het Midden-Oosten, zoals Turkije, Israël, Koeweit, Saoedi-Arabië en Irak.

Vlaamse export van militair materieel naar Afrika, Latijns-Amerika en Oceanië was de afgelopen vijf jaar eerder zeldzaam. Samen staan deze drie continenten - met bestemmingslanden zoals Australië, Chili, Colombia, Algerije en Tanzania - in voor slechts 2% van de waarde van de Vlaamse vergunde wapenexport.

Figuur 9: Bestemming van Vlaamse wapenexport (in aandeel van totale waarde), september 2003-augustus 2008^{xv}

Bron: periodieke verslagen van de Vlaamse Regering aan haar parlement.

De vaststelling dat Vlaams militair materieel voornamelijk geëxporteerd wordt naar de industrie in de geïndustrialiseerde landen in Europa, Noord-Amerika en Azië, neemt niet weg dat de afgewerkte producten uiteindelijk in andere bestemmingslanden terecht kunnen komen. Componenten worden namelijk ingebouwd in grotere wapensystemen en kunnen nadien weer uitgevoerd worden.¹²

7 Kenmerken van de Waalse wapenexport

7.1 Aard van de goederen

In tegenstelling tot Vlaanderen is de defensiegerelateerde industrie in Wallonië in belangrijke mate actief in de productie en export van “traditioneel” militair materieel zoals vuurwapens, munitie en explosieven. In de traditionele defensiesector zijn drie grote bedrijven actief in Wallonië: de *Herstal-groep* (vuurwapens, vuurwapensystemen en munitie), *Mecar* (granaten,

^{xv} Voor een overzicht van de precieze cijfers per bestemmingsland, zie tabel 7 in de bijlage van deze achtergrondnota.

mortieren en andere zware ontploffingsmechanismen) en *Cockerill Maintenance & Ingénierie*, kortweg CMI, (wapensystemen voor gepantserde voertuigen). Opvallend is dat de Herstal-groep^{xvi}, met dochterondernemingen FN Herstal en Browning International, één van de grootste producenten van vuurwapens ter wereld, volledig in handen is van het Waals gewest. Hetzelfde gewest dat ook de exportlicenties van deze groep behandelt. Het Waals gewest had tot enkele jaren geleden ook een kwart van de aandelen van CMI in handen, maar dit aandeel is ondertussen teruggebracht tot één symbolisch aandeel. Naast deze drie grote bedrijven zijn ook een aantal andere Waalse bedrijven actief in de traditionele defensiegerelateerde industrie: *Forges de Zeebruges* (dochteronderneming van het Franse *Thales* en gespecialiseerd in raketsystemen voor integratie in vliegtuigen, helikopters, voertuigen en vaartuigen), *New Lachaussee* (dochteronderneming van de *Forrest-groep* en gespecialiseerd in productieapparatuur voor munitie) en *PB Clermont* (dochteronderneming van *Eurengo* en gespecialiseerd in munitie).

Daarnaast zijn ook een aantal in het Waals gewest gevestigde bedrijven actief in de militaire luchtvaartsector. Het grootste bedrijf op dit vlak is *Sonaca*, gespecialiseerd in het ontwikkelen van vliegtuigonderdelen. Verder zijn er ook een aantal kleinere Waalse bedrijven actief in de militaire luchtvaartsector, zoals *Techspace Aero* en *TAC Technical Airborne Components Industries*. Ook vliegtuigonderdelenmaker *SABCA*, waarvan de hoofdzetel gevestigd is in Brussel, heeft een belangrijke vestiging in Wallonië. De activiteiten van deze Waalse *SABCA*-vestiging zijn voornamelijk gericht op het herstellen en moderniseren van militaire vliegtuigen, zoals de F-16s van het Belgisch leger. Een soortgelijk bedrijf is *Sabiex*, dat gespecialiseerd is in het herstellen en moderniseren van militaire voertuigen om ze daarna te verkopen. Opvallend is dat, net als in de traditionele defensiesector, het Waals gewest ook in de militaire luchtvaartsector belangen heeft. Zo heeft het Waals gewest bijna 90% van *Sonaca* in handen en is het minderheidsaandeelhouder in *Techspace Aero* (31%).

Als gevolg van de beperkte transparantie in de verplichte periodieke verslagen van de Waalse Regering aan haar parlement is het moeilijk de aard van de Waalse wapenexport van de afgelopen jaren gedetailleerd in beeld te brengen. Desondanks kunnen we op basis van het COARM-rapport van 2007 en de periodieke verslagen van de overige gewesten en de federale regering voor dat jaar, een inschatting maken van de aard van de Waalse vergunde wapenexport.^{xvii} Op basis van deze gegevens schatten we dat exportlicenties voor kleine en lichte wapens in 2007 ongeveer 40% van de totale waarde Waalse vergunde wapenexport innemen. Kleine en lichte wapens zijn dan ook het belangrijkste militair exportproduct van Wallonië. Gezien het profiel van de Waalse defensiegerelateerde industrie is het geen verrassing dat ook de overige "traditionele" militaire goederen een belangrijk aandeel innemen van de Waalse wapenexport. Zo schatten we het aandeel van zware ontploffingsmechanismen in de totale waarde van de Waalse vergunde wapenexport in op ongeveer 15% in 2007. Samen

^{xvi} De Herstal-groep heeft met FN Zutendaal ook een vestiging in Vlaanderen. De munitie die in FN Zutendaal wordt geproduceerd wordt met Waalse en niet met Vlaamse exportlicenties geëxporteerd. De vestiging in Zutendaal voert haar producten namelijk uit via de hoofdvestiging in het Waalse Herstal.

^{xvii} Dit is mogelijk door van de Belgische COARM-cijfers voor 2007 de respectievelijk Vlaamse, Brusselse en Federale exportlicenties af te trekken.

nemen kleine en lichte wapens, zware wapens, munitie en zware ontploffingsmechanismen (vier types van “traditioneel” militair materieel) maar liefst twee derde van de totale Waalse wapenexport voor hun rekening. De Waalse wapenexport bestaat, in tegenstelling tot de Vlaamse en de Brusselse wapenexport, dus voornamelijk uit “traditioneel” militair materieel. Ook de export van materiaal van de Waalse militaire luchtvaartindustrie is aanzienlijk: de export van militaire vliegtuigen en hun onderdelen staat in voor, naar schatting, 15% van de totale Waalse vergunde wapenexport in 2007. Verder wordt er vanuit Wallonië ook elektronisch materiaal met een militair eindgebruik geëxporteerd: we schatten dat de export van deze goederen instaat voor ongeveer 5% van de Waalse vergunde wapenexport.¹³

7.2 Bestemming van export

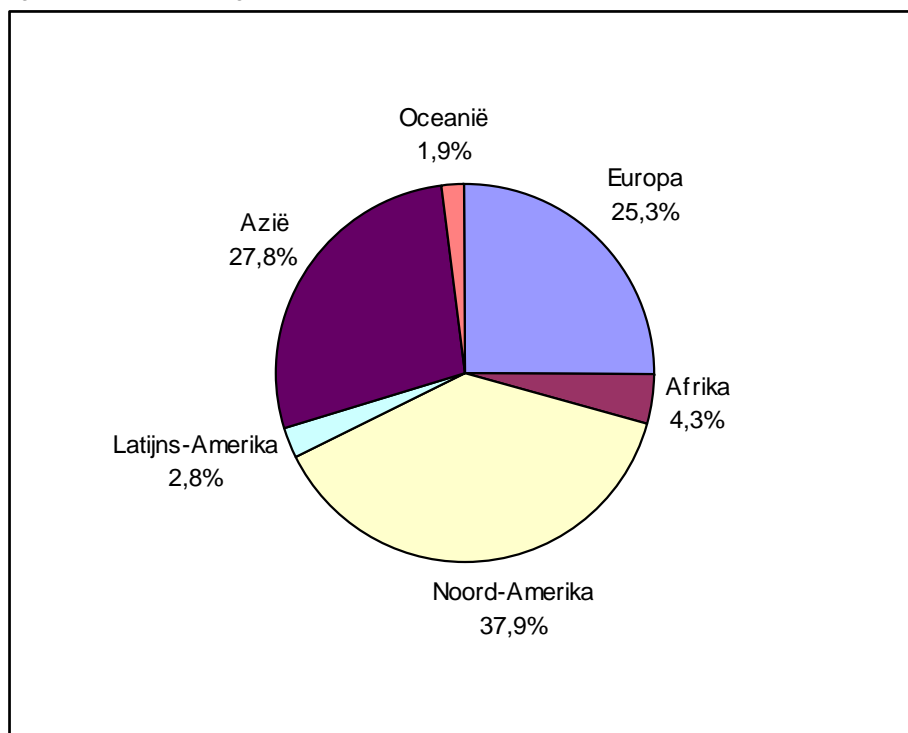
De Waalse Regering geeft sinds 2006 informatie weer over het aantal uitgereikte exportlicenties en hun gezamenlijke waarde per bestemmingsland. Dit laat toe de bestemmingslanden van de Waalse wapenexport te analyseren voor de periode 2006-2007 (zie tabel 10 in bijlage).

De belangrijkste afzetmarkt van de Waalse defensiegerelateerde industrie was de Verenigde Staten, met een totale waarde van meer dan 516 miljoen euro. Maar liefst 37% van de vergunde wapenexport van de afgelopen twee jaren was bestemd voor dit Noord-Amerikaanse land.

Ongeveer een vijfde van de vergunde Waalse wapenexport is bestemd voor landen uit de Europese Unie (22%). De belangrijkste Europese bestemmingslanden zijn Frankrijk (7%) en Duitsland (6%), maar ook naar landen zoals Denemarken, het Verenigd Koninkrijk, Slovenië, Portugal, Griekenland, Polen, Italië en Ierland wordt aanzienlijk veel militair materieel geëxporteerd. Verder werden ook naar Europese landen die geen deel uitmaken van de Europese Unie, wapens uitgevoerd vanuit Wallonië de afgelopen jaren (vooral naar Noorwegen en Zwitserland). De eerder beperkte wapenexport vanuit Wallonië naar de Europese landen is opvallend gezien ongeveer de helft van de Vlaamse wapenexport de afgelopen jaren bestemd was voor deze landen: terwijl in Vlaanderen bijna 85% van de waarde van de vergunde wapenexport bestemd was voor Europa een Noord-Amerika, ligt dit cijfer in Wallonië met 60% beduidend lager. De belangrijkste reden hiervoor is de sterke positie van het Midden-Oosten als regio van bestemming van de Waalse wapenexport.

Het Midden-Oosten staat in voor een kwart van de Waalse vergunde wapenexport (25%). Het betreft daarbij in eerste instantie wapenexport naar Saoedi-Arabië (20%): de afgelopen twee jaar liep de waarde van exportlicenties voor dat land op tot 277,3 miljoen euro. Ter illustratie, de waarde van de gehele, wereldwijde vergunde wapenexport vanuit Vlaanderen bedroeg in 2007 ‘slechts’ 270,3 miljoen euro. Naast Saoedi-Arabië zijn andere belangrijke bestemmingslanden in deze regio de Verenigde Arabische Emiraten, Koeweit en Turkije. Opvallend is verder dat in de afgelopen twee jaren ook militair materieel werd uitgevoerd naar Israël en Libanon, twee landen die recent in een gewapend conflict met elkaar verzeild raakten. Behalve naar het Midden-Oosten werd de afgelopen twee jaren ook militair materieel geëxporteerd naar andere Aziatische landen (2,8%), zoals Maleisië, India, Pakistan, Singapore en Indonesië.

Figuur 10: Bestemming van Waalse wapenexport (in aandeel van totale waarde), 2006-2007^{xviii}

Bron: periodieke verslagen van de Waalse Regering aan haar parlement.

Waalse wapenexport bestemd voor Afrika (4,3%) en Latijns-Amerika (2,8%) is eerder beperkt. Vergeleken met de Vlaamse wapenexport (zie figuur 9) gaat het echter over grote bedragen en percentages. De Afrikaanse bestemmingslanden bevinden zich voornamelijk in Noord-Afrika (vooral Marokko, Egypte en Mauritanië). In Sub-Sahara Afrika zijn de belangrijkste bestemmingslanden Zuid-Afrika en Nigeria. Waals militair materieel wordt naar een groot aantal landen in Latijns-Amerika geëxporteerd, maar vaak voor relatief kleine bedragen. De belangrijkste bestemmingslanden in termen van vergunde waarde zijn Brazilië, Venezuela en Mexico.

8 Kenmerken van de Brusselse wapenexport

8.1 Aard van goederen

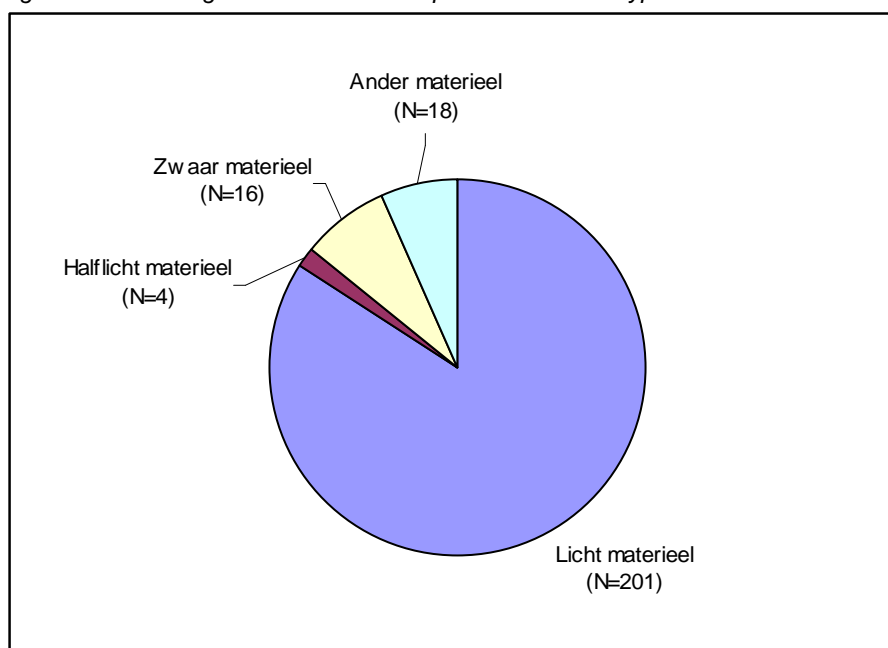
In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn slechts een beperkt aantal bedrijven actief op de defensiemarkt. Het belangrijkste defensiegerelateerde bedrijf is *SABCA*. In de Brusselse vestiging van dit Belgisch bedrijf worden onderdelen van vliegtuigen en ruimtevaarttoestellen

^{xviii} Voor een overzicht van de precieze cijfers per bestemmingsland, zie tabel 8 in de bijlage van deze achtergrondnota.

gemaakt. In tegenstelling tot het Vlaams Gewest, waar de verplichte periodieke verslagen sinds begin 2005 beduidend aan transparantie hebben gewonnen¹⁴, hanteert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nog steeds de oude, en minder transparante, Belgische rapporteringswijze in de verplichte periodieke verslagen aan zijn parlement. Hierdoor kan voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest enkel een onderscheid gemaakt worden tussen 'licht', 'halflicht', 'zwaar' en 'ander' militair materieel, en kunnen we het aandeel van de verschillende types materieel enkel baseren op het aantal uitgereikt vergunningen en niet op de waarde van deze vergunningen.

Uit figuur 11 kunnen we afleiden dat meer dan vier vijfde van alle Brusselse exportlicenties betrekking heeft op licht materieel. Voor zwaar en ander materieel werden de afgelopen jaren beduidend minder vergunningen uitgereikt door het Brussels Gewest, terwijl vergunningen voor de export van halflicht materieel zelfs nauwelijks voorkomen. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat het zwaartepunt van de Brusselse defensiegerelateerde industrie op de productie en export van licht militair materieel ligt.^{xix}

Figuur 11: Verdeling aantal Brusselse exportlicenties naar type van militair materieel, 2004-juni 2008

Bron: periodieke verslagen van de Brussels Hoofdstedelijke Regering aan haar parlement.

^{xix} Uit een analyse van de Vlaamse cijfers is reeds gebleken dat exportlicenties voor licht materieel algemeen genomen een vrij lage waarde hebben. Onze analyse van de specifieke Brusselse licenties waarbij de types van militair materieel gekoppeld kunnen worden aan bedragen voor de periode 2004-2007, in casu de cijfers voor exportlicenties waarbij slechts 1 type van militair materieel werd geëxporteerd per bestemmingsplan, toont overtuigend aan dat ook in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de gemiddelde waarde per exportlicentie over het algemeen beduidend lager ligt bij 'licht' materieel dan bij 'zwaar' en 'ander' materieel.

Ondanks de weinig transparante rapporteringswijze, vermeldt de Brusselse Hoofdstedelijke Regering sinds een aantal jaren in toenemende mate bijkomende informatie bij het overzicht van de vergunde invoer- en uitvoervergunningen. Deze extra informatie laat ons toe een beter zicht te krijgen op de specifieke aard van de goederen die de afgelopen jaren werden uitgevoerd met een Brusselse exportlicentie. Over het specifieke type van 'licht' militair materieel dat vanuit Brussel wordt geëxporteerd, is weinig bekend. We weten wel dat deze wapens voornamelijk bestemd zijn voor wapenhandelaars en particulieren. De export van relatief waardevol 'zwaar' materieel daarentegen slaat uitsluitend op vliegtuigonderdelen (van de Brusselse SABCA-vestiging) en is bestemd voor buitenlandse legers en de industrie. De export van 'ander' militair materieel heeft betrekking op materiaal voor (tele)communicatie, elektronische systemen en optische systemen.

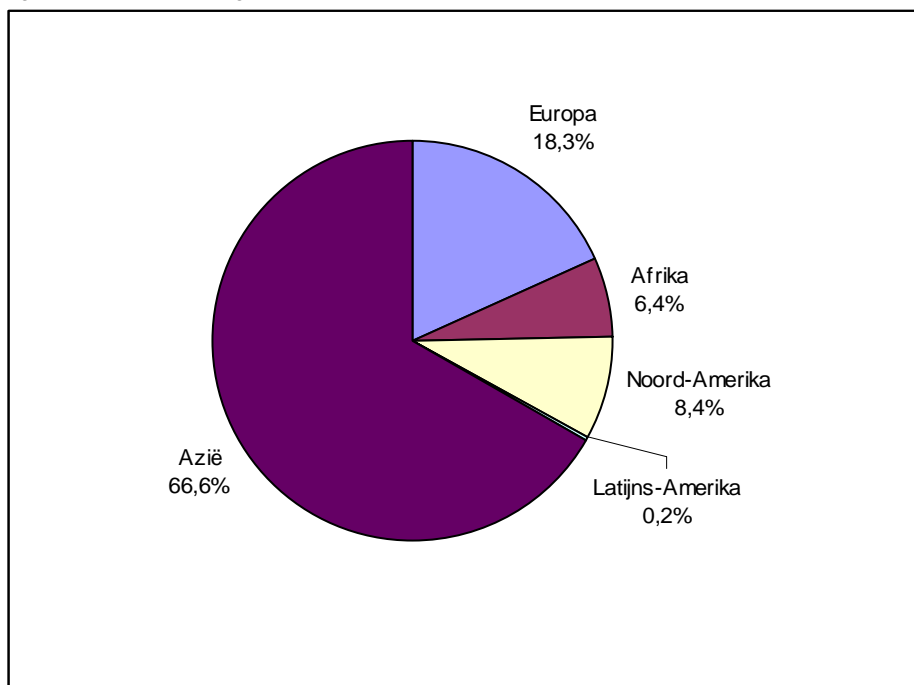
8.2 Bestemming van export

Vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt, vergeleken met het Waals en het Vlaams Gewest, slechts voor een beperkt bedrag aan wapenexportlicenties vergund: Brussel staat jaarlijks in voor maximaal 2,5% van de totale Belgische vergunde wapenexport.

De Brusselse wapenexport is niet zozeer bestemd voor Europese of Noord-Amerikaanse landen, maar vooral voor landen uit Azië: maar liefst twee derden van de Brusselse export gaat naar deze regio (67%). Net als in Wallonië, maar in tegenstelling tot Vlaanderen, wordt vanuit Brussel in grote mate militair materieel verscheept naar het Midden-Oosten (37%). Het betreft hierbij voornamelijk, maar niet uitsluitend, vliegtuigonderdelen bestemd voor de Israëliëse industrie en licht militair materieel en vliegtuigonderdelen voor particulieren, wapenhandelaars en de industrie in Turkije. Andere bestemmingslanden in het Midden-Oosten zijn o.a. Jordanië, de Verenigde Arabische Emiraten en in mindere mate Saoedi-Arabië. Behalve naar het Midden-Oosten wordt vanuit Brussel ook militair materieel verscheept naar andere landen uit Azië (30%). Daarbij valt vooral de wapenexport naar Pakistan op. De afgelopen jaren werden twee Brusselse vergunningen, met een gezamenlijke waarde van 16,1 miljoen euro, uitgereikt voor de export van vliegtuigonderdelen naar de Pakistaanse luchtmacht. Daarmee is Pakistan de belangrijkste afzetmarkt van Brussels militair materieel, voor Israël (9,9 miljoen euro) en Portugal (9,2 miljoen euro). Behalve naar Pakistan werden ook exportlicenties uitgereikt voor het Zuid-Oost Aziatische Indonesië (vliegtuigonderdelen) en de Centraal-Aziatische landen Georgië (licht materieel voor particulieren) en Armenië (licht materieel voor de president).

Na Azië, is Europa (18%), en dan vooral de Europese Unie (17%), de belangrijkste afzetmarkt van de eerder beperkte Brusselse wapenexport. Van de 12 bestemmingslanden uit deze regio is Portugal (zwaar en 'ander' materieel) het belangrijkste.

Figuur 12: Bestemming van Brusselse wapenexport (in aandeel van totale waarde), 2004 – juni 2008^{xx}

Bron: periodieke verslagen van de Brussels Hoofdstedelijke Regering aan haar parlement.

Wapenexport naar Noord-Amerika staat in voor slechts 8% van de totale vergunde Brusselse wapenexport sinds 2004. Het betreft hier vooral de export van zwaar materieel bestemd voor de Amerikaanse industrie en het Amerikaans leger.

Wapenexport naar Afrika (6%) is eerder beperkt, maar neemt in Brussel wel een relatief groter aandeel in dan in Wallonië (4%) en Vlaanderen (1%). De belangrijkste Afrikaanse bestemmingslanden zijn Marokko (halflicht en zwaar materieel voor de Marokkaanse overheid) en Kameroen (optisch materiaal voor het leger en licht materieel voor een particulier). Verder was er ook wapenexport naar Algerije, Libië, Ghana, Tanzania, Burkina Faso en Niger.

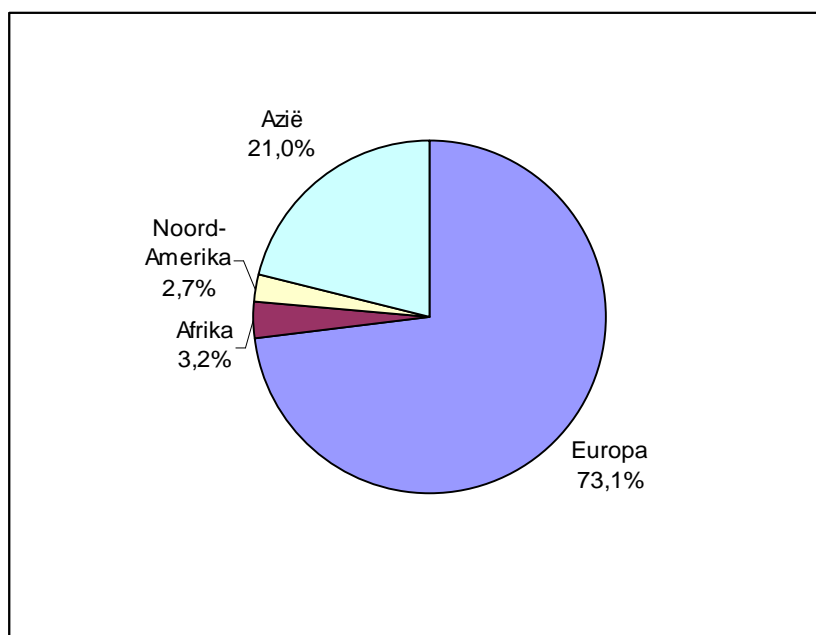
De uitvoer naar Latijns-Amerika (0,2%) sinds 2004 betreft slechts 1 licentie en dit voor de export van zwaar materieel bestemd voor de overheid van Chili.

^{xx} Voor een overzicht van de precieze cijfers per bestemmingsland, zie tabel 9 in de bijlage van deze achtergrondnota.

9 Kenmerken van de federale wapenexport

Bij de regionalisering van de bevoegdheid voor de controle op de buitenlandse wapenhandel werd beslist om een deel van de controle op de Belgische wapenexport niet over te dragen aan de gewesten, maar op federaal niveau te behouden. De exportlicenties die worden aangevraagd door het Belgische leger of de politie worden behandeld door de Federale Regering. Uit de Federale periodieke verslagen kunnen we afleiden dat, sinds de regionalisering in de zomer van 2003, ongeveer alle Federale exportlicenties werden aangevraagd door het Belgisch leger. Het gaat daarbij om de export van overtollig militair materieel van het Belgisch leger naar partnerlanden wereldwijd, ofwel als gift ofwel als verkoop. Over welk specifiek materieel het gaat is echter niet altijd duidelijk gezien het gebrek aan transparantie in de periodieke verslagen van de Federale Regering aan haar parlement.^{xxi} Een gedetailleerd en volledig zicht op het aandeel van de verschillende types van materieel is hierdoor niet mogelijk op basis van publieke documenten. Uit verslagen van parlementaire activiteiten en berichten in de media kunnen we wel afleiden dat de federale wapenexport betrekking heeft op onder andere de export van vliegtuigen, voertuigen, vaartuigen, machinegeweren, zendtoestellen, militaire kledij en uitrustingsgoederen.

Figuur 13: Bestemming van Federale wapenexport (in aandeel van totale waarde), september 2003-juni 2008^{xxii}

Bron: periodieke verslagen van de Federale Regering aan haar parlement.

^{xxi} In deze verslagen wordt niet systematisch vermeld voor welk type van militair materieel exportlicenties werden uitgereikt

^{xxii} Voor een overzicht van de precieze cijfers per bestemmingsland, zie tabel 10 in de bijlage van deze achtergrondnota.

De Federale wapenexport is vooral gericht op uitvoer van militair materieel naar andere Europese landen (zie figuur 13). Ongeveer driekwart van het door het Belgisch leger geëxporteerd militair materieel is bestemd voor Europese landen (73%), en dan voornamelijk EU-lidstaten. Het betreft vooral waardevolle export naar Italië, maar ook onder andere naar Bulgarije (waaronder de verkoop van een Belgische fregat¹⁵), Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland.

De tweede belangrijkste afzetmarkt van tweedehands Belgisch legermaterieel bevindt zich in Azië. Het betreft daarbij vooral wapenexport naar het Jordaans leger, waaronder pantservoertuigen, machinegeweren, F16-vliegtuigen, aanhangwagens en opleggers. Verder werd door het Belgisch leger ook militair materieel geëxporteerd naar Bahrein en Turkije. In 2008 komt daar mogelijk ook, onder andere, de export van overtollige Belgische pantservoertuigen naar het leger van Libanon bij.¹⁶

Federale wapenexport naar Noord-Amerika (3%) en Afrika (3%) is eerder beperkt in aandeel. De vergunde export naar Afrika is bestemd voor de Democratische Republiek Congo (gift en verkoop van legervoertuigen, revolvers, pistolen, zendtoestellen, gasmaskers, kledij en uitrustingsgoederen aan het Congolees leger), Benin (waaronder uitvoer in het kader van de MONUC-operatie in het land), Burundi (verkoop van vrachtwagens en moto's aan het Burundees leger), en Marokko.

10 Conclusies

Vijf jaar geleden, in de zomer van 2003, besliste de toenmalige federale regering om de bevoegdheid over de controle op de buitenlandse handel in militair materieel en goederen voor tweeërlei gebruik grotendeels over te hevelen naar de gewesten. Sindsdien zijn de drie Belgische gewesten bevoegd voor de controle op de buitenlandse wapenhandel op hun grondgebied. Enkel de in- en uitvoer van militair materieel met betrekking tot het leger en de politie bleef een federale bevoegdheid. In deze achtergrondnota werd op basis van officiële cijfers afkomstig uit publieke documenten een beeld geschetst van de Belgische vergunde wapenexport sinds deze regionalisering.

Een vergelijking met de overige EU-lidstaten leert ons dat België een Europese subtopper is op het vlak van wapenexport. Eind jaren negentig kende de Belgische wapenexport een sterke groei, en dit zowel in Wallonië als Vlaanderen. In de periode na de regionalisering is het beeld minder eenduidig. Terwijl de Waalse wapenexport een sterke groei kende (+50%), viel de Vlaamse wapenexport vooral op door sterke schommelingen in de exportwaarde.

De afgelopen vijf jaar werden door de verschillende bevoegde instanties exportlicenties uitgereikt voor meer dan 4,5 miljard euro in België. In 2007 werd, net als in 2006, zelfs voor meer dan 1 miljard euro aan wapenexportlicenties uitgereikt. Het grootste deel van deze wapenexport werd vorig jaar in Wallonië gerealiseerd (62%). Vlaanderen stond in voor ongeveer een kwart van de vergunde wapenexport (27%), het Belgisch leger voor een tiende (10%). Wapenexport vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was beperkt (1%). De dominantie van Wallonië in de Belgische wapenexport is niet verrassend: de Waalse vergunde wapenexport is traditioneel een stuk groter dan de Vlaamse vergunde wapenexport. Onze analyses hebben echter aangetoond dat de Vlaamse wapenexport in de jaren voor de regionalisering aan een stevige inhaalbeurt bezig was ten aanzien van de Waalse wapenexport. Deze opmars bereikte zijn hoogtepunt in 2004 toen de waarde van de Vlaamse vergunde wapenexport voor het eerst hoger lag dan de Waalse waarde. In het daaropvolgende jaar kende de Vlaamse wapenexport echter een spectaculaire daling en sindsdien schommelt het Vlaamse aandeel tussen 20 en 27%. Opvallend zijn ook de sterke schommelingen in de waarde van de federale wapenexport. Het Brusselse aandeel is consistent erg klein en bedroeg de afgelopen jaren maximaal 2,5% van de totale Belgische wapenexport.

Vanuit België wordt een breed gamma aan militair materieel geëxporteerd, maar kleine en lichte wapens (31%) zijn duidelijk het belangrijkste militair exportproduct. Verder bestaat de Belgische wapenexport ook voor een aanzienlijk deel uit (onderdelen voor) militaire vliegtuigen en voertuigen, bommen en andere zware ontploffingsmechanismen, munitie voor kleine en lichte wapens, militaire elektronica en visualisatieschermen. Deze goederen zijn vooral bestemd voor landen in Europa (33%), Noord-Amerika (32%) en het Midden-Oosten (23%). Export naar het Verre Oosten, Latijns-Amerika, Afrika en Oceanië is vrij beperkt. Het belangrijkste bestemmingsland van de Belgische wapenexport is overduidelijk de Verenigde Staten, maar ook naar Saoedi-Arabië, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk werden de afgelopen vijf jaar voor grote sommen militair materieel geëxporteerd.

Er blijken opvallende verschillen te bestaan tussen de verschillende gewesten en het federale niveau op vlak van de bestemming en de aard van de geëxporteerde militaire goederen.

De aard van de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen en Wallonië is erg verschillend. Dit heeft ook een impact op de aard en de bestemming van de geëxporteerde goederen. Terwijl de Vlaamse defensiegerelateerde industrie vooral bestaat uit bedrijven die zich in eerste instantie richten op de civiele markt en die hoogtechnologische componenten vervaardigen die worden geïntegreerd in grotere wapensystemen, richt de Waalse defensiegerelateerde industrie, waarin het Waalse Gewest in belangrijke mate participeert, zich vooral op de 'traditionele' defensieproducten zoals kleine en lichte wapens, munitie en zware ontploffingsmechanismen zoals granaten en mortieren. Deze traditionele defensieproducten staan in voor ongeveer twee derde van de Waalse wapenexport. Verder bestaat de Waalse wapenexport ook in belangrijke mate uit (onderdelen van) militaire vliegtuigen en elektronica. Dit Waalse militair materieel is vooral bestemd voor de Verenigde Staten, maar ook voor EU-lidstaten en landen uit het Midden-Oosten (vooral Saoedi-Arabië). De Vlaamse wapenexport wordt niet gedomineerd door 'traditioneel' militair materiaal, maar door de export van visualisatieschermen, elektronica, (onderdelen van) voertuigen en *target acquisition* en aanverwante systemen. Deze Vlaamse wapenexport van voornamelijk componenten is dan ook in eerste instantie gericht op de industrie in Europese en Noord-Amerikaanse landen en op relatief geïndustrialiseerde landen in het Verre Oosten. Export naar het Midden-Oosten, Latijns-Amerika, Afrika en Oceanië is vrij beperkt.

Vanuit Brussel worden voornamelijk vliegtuigonderdelen (zwaar materieel) geëxporteerd, voornamelijk naar de industrie en buitenlandse overheden, en worden ook veel vergunningen uitgereikt voor licht materieel (voornamelijk bestemd voor buitenlandse wapenhandelaars en particulieren). Deze Brusselse wapenexport is in de eerste plaats bestemd voor Azië en dit zowel voor landen uit het Midden-Oosten (vooral Israël en Turkije) als voor landen uit de overige Aziatische regio's (vooral Pakistan). Vergeleken met de overige gewesten, is wapenexport vanuit Brussel naar Europese en Noord-Amerikaanse landen beperkt. Opvallend is verder ook het relatief grotere aandeel van export naar Afrika vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in vergelijking met de overige gewesten.

De federale wapenexport heeft bijna uitsluitend betrekking op vergunningen aangevraagd door het Belgische leger voor overtollig militair materieel zoals voertuigen, vliegtuigen, vaartuigen, machinegeweren, zendtoestellen, militaire kledij en uitrustingsgoederen. Deze militaire goederen zijn vooral bestemd voor Europese partnerlanden zoals Italië, Bulgarije, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, maar ook voor landen uit het Midden-Oosten zoals Jordanië. Federale wapenexport naar Afrika en Noord-Amerika is eerder beperkt.

Het Vlaams Vredesinstituut heeft met deze achtergrondnota voor het eerst sinds de regionalisering van de bevoegdheid voor wapenhandel een stand van zaken opgemaakt van de Belgische wapenexport in zijn geheel. Dat is niet onbelangrijk in het licht van het Belgische buitenlands beleid in het algemeen, en de positie van ons land binnen de EU in het bijzonder. Wapenhandel is immers een thema dat meer en meer door de internationale en Europese agenda wordt bepaald. Een gedegen analyse van de Belgische wapenexport vult een leemte in de beschikbare informatie en kan het beleid en parlementaire controle ter zake informeren.

Bijlage

Tabel 5: Overzicht van vergunde wapenexport, per gewest/niveau (in miljoen euro), september 2003 – augustus 2008

Periode	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Federaal niveau	Totaal
Sept 2003 -dec 2004	631,852	573,018	17,893	6,222	1228,983
2005	155,451	446,022	10,203	36,749	648,425
2006	199,577	760,408	25,834	27,528	1013,347
2007	270,311	620,994	8,915	99,780	1000,001
Jan 2008 - juni 2008	148,106	311,6	0,649	190,948	651,303
Juli - aug 2008	26,962	n.b.	n.b.	n.b.	26,962
Totaal	1432,259	2712,042	63,495	361,226	4569,021

Bron: periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.

Tabel 6: Evolutie van de waarde van de vergunde Belgische wapenexport op basis van de juridisch verplichte periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan de desbetreffende parlementen op basis van de jaarlijkse COARM-rapporten^{xxiii}

Jaar	Belgische periodieke verslagen	COARM-rapporten
1994	786.442.207	-
1995	679.834.320	-
1996	656.532.221	-
1997	1.583.234.262	-
1998	649.671.652	649.671.652
1999	622.026.369	622.021.411
2000	779.393.408	779.393.408
2001	848.606.597	848.606.597
2002	1.145.839.299	1.145.839.299
2003	n.b. ^{xxiv}	666.083.692
2004*	910.519.581	543.544.520
2005	648.424.583	551.970.999
2006	1.013.346.883	879.043.274
2007	1.000.000.697	899.780.327

Bron: COARM en periodieke verslagen van de bevoegde regeringen aan hun parlement.

^{xxiii} 2004*: De waarde van 2004 is gebaseerd op de gegevens van de Waalse, Brusselse en Federale periodieke verslagen voor 2004 en op basis van een schatting van de Vlaamse cijfers voor 2004. Omdat de Vlaamse periodieke verslagen geen betrekking hadden op de periode van januari tot december 2004, maar op de periodes september 2003-februari 2004, maart-augustus 2004 en september-december 2004, is geen exacte informatie beschikbaar voor de periode januari-december 2004. Voor meer informatie over de schattingsprocedure die werd gehanteerd, zie: Castryck, G., Depauw, S. & Duquet, N. (2006) *Profielschets van de buitenlandse handel in militaire goederen en de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

^{xxiv} Dit bedrag is niet gekend als gevolg van het ontbreken van het wettelijk verplicht (halfjaarlijks) verslag van de Federale Regering voor de periode januari-augustus 2003 en het ontbreken van een apart verslag van de Vlaamse Regering (enkel een Vlaams verslag voor de periode september 2003-februari 2004)

Tabel 7: Bestemming van Belgische wapenexport (ML1 tot ML22), per bestemmingsland, 2004-2007

Bestemming	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Europa	1839	948.045.976	33,0%
Europese Unie	1591	847.591.824	29,5%
Bulgarije	4	33.019.850	
Cyprus	17	11.207.599	
Denemarken	42	39.349.616	
Duitsland	283	284.953.699	
Finland	22	1.726.897	
Frankrijk	398	181.898.158	
Griekenland	24	19.154.332	
Hongarije	5	1.410.000	
Ierland	18	7.436.240	
Italië	102	18.472.883	
IJsland	12	1.682.910	
Letland	2	1.043.737	
Litouwen	6	958.522	
Malta	1	946	
Nederland	2	423.738	
Oostenrijk	54	1.654.128	
Polen	30	12.588.542	
Portugal	14	54.068.690	
Tsjechië	29	9.380.819	
Roemenië	1	8.193	
Slovakije	1	25.000	
Slovenië	33	22.480.402	
Spanje	124	5.822.092	
Verenigd Koninkrijk	264	127.222.758	
Zweden	103	11.602.073	
Overige Europese landen	248	100.454.152	3,5%
Andorra	6	103.899	
Bosnië-Herzegovina	1	1.000.000	
Kroatië	2	25.842	
Noorwegen	67	30.026.624	
Oekraïne	2	172.000	
Rusland	11	892.812	
Servië	13	3.485.647	
Servië-Montenegro	2	31.215	
Zwitserland	144	64.716.113	

Vervolg van de tabel op p. 33

Afrika	114	87.026.380	3,0%
Noord-Afrika	64	68.357.901	2,4%
Algerije	8	1.292.909	
Egypte	12	22.037.731	
Libië	1	205.579	
Marokko	22	37.376.774	
Mauretanië	12	6.085.494	
Tunesië	9	1.359.414	
Sub-Sahara Afrika	50	18.668.479	0,6%
Benin	4	3.550.000	
Botswana	1	449.000	
Burundi	2	161.000	
Burkina Faso	2	4.200	
Democratische Republiek Congo	6	3.571.697	
Ghana	2	27.829	
Kameroen	3	1.134.831	
Liberia	1	0	
Madagascar	1	200	
Mauritius	2	29.365	
Niger	5	2.709	
Nigeria	5	2.965.425	
Republiek Congo	1	1.410	
Senegal	1	16.226	
Tanzania	1	12.476	
Zuid-Afrika	13	6.742.111	
Noord-Amerika	606	905.256.332	31,5%
Canada	182	38.171.381	
Verenigde Staten	424	867.084.951	
Latijns-Amerika	234	90.954.736	3,2%
Argentinië	11	1.310.413	
Barbados	3	16.076	
Brazilië	58	18.290.696	
Chili	63	24.392.117	
Dominicaanse Republiek	2	47.649	
El Salvador	6	105.350	
Guatemala	5	115.543	
Jamaica	4	539.948	
Mexico	41	17.542.533	
Panama	3	111.206	
Peru	15	381.453	
Trinidad & Tobago	5	280.636	
Uruguay	4	104.511	
Venezuela	14	27.716.605	

Vervolg van de tabel op p. 34

Azië	607	786.170.689	27,4%
<i>Midden-Oosten</i>	382	664.165.830	23,1%
Bahrein	19	6.841.515	
Irak	1	5.032	
Israël	27	20.153.798	
Jordanië	21	99.790.738	
Koeweit	20	12.846.614	
Libanon	16	621.885	
Oman	67	5.596.631	
Qatar	17	5.424.412	
Saoedi-Arabië	71	458.695.358	
Turkije	69	25.759.003	
Verenigde Arabische Emiraten	54	28.430.844	
<i>Overige Aziatische landen</i>	225	122.004.859	4,2%
Armenië	1	4500	
Brunëi-Darussalam	47	2.443.264	
Filippijnen	6	176.467	
Georgië	3	67.200	
India	26	49.550.217	
Indonesië	20	10.909.085	
Japan	30	1.262.934	
Maleisië	24	18.606.840	
Malediven	1	42.300	
Pakistan	13	23.712.163	
Singapore	26	7.588.997	
Taiwan	10	4.017.712	
Thailand	7	620.125	
Vietnam	2	282.381	
Zuid-Korea	9	2.720.674	
Oceanië	80	56.674.637	2,0%
Australië	52	37.572.147	
Nieuw-Zeeland	28	19.102.490	
TOTAAL	3480	2.874.128.750	

Bron: COARM

Tabel 8: Aard van Vlaamse wapenexport (naar type van militair materieel), 2005-augustus 2008

Type militair materieel	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Target acquisition en aanverwante systemen (ML5)	6	48.698.766	7,6%
- Wapenvizieren e.d. (ML5a)	2	10.136.365	
- Target acquisition systemen (ML5b)	4	38.562.401	
Militaire voertuigen en onderdelen (ML6a)	35	49.637690	7,7%
Militaire vliegtuigen en onderdelen (ML10)	11	18.859.530	2,9%
- Andere militaire vliegtuigen (ML10b)	7	18.330.495	
- Vliegtuigmotoren (ML10d)	4	529.035	
Militaire elektronica (ML11a)	33	115.413.174	17,9%
Gepantserde/beschermende apparatuur en onderdelen (ML13)	15	17.954.102	2,8%
- Pantserplaten (ML 13a)	3	6.539.242	
- Materialen voor ballistische bescherming van militaire systemen (ML13b)	3	805.115	
- Kogelvrije en beschermende kledij (ML13d)	9	10.609.745	
Militaire beeldvormingsapparatuur (ML15)	66	6.843.072	1,1%
- Camera's en fotografische apparatuur (ML15b)	4	409.200	
- Beeldversterkerapparatuur (ML15c)	36	1.924.755	
- Infrarood- en warmtebeeldapparatuur (ML15d)	26	4.509.117	
Visualisatieschermen (ML24)	275	277.739.722	43,1%
Overige catch-all (ML25)	72	20.322.913	3,2%
- Luchthavenverlichting en –afbakening	47	18.037.578	
- Software	4	443.530	
- Onderdelen en toebehoren voor vaar-, voer- en luchtvaarttuigen	15	677.440	
- Bouwmaterialen	1	2.670	
- Elektronica	3	632.100	
- Overige catch-all	2	529.594	
Overige types	19	2.440.797	0,4%
- Kleine en lichte wapens (ML1a)	8	47.065	
- Apparatuur voor kleine en lichte wapens (ML1d)	2	21.609	
- Kanonnen (ML2a)	1	150.000	
- Biologische en radioactieve stoffen (ML7)	1	1.435.256	
- Militaire vaartuigen en onderdelen (ML9)	2	735.430	
- Geweren en munitie die niet op Europese lijst staan(ML23)	5	51.436	

Bron: periodieke verslagen van de Vlaamse Regering aan haar parlement.

Tabel 9: Bestemming van Vlaamse wapenexport, september 2003-augustus 2008

Bestemming	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Europa	685	750.481.114	52,4%
Europese Unie	639	682.897.715	47,7%
Cyprus	1	25.380	
Denemarken	10	2.655.555	
Duitsland	193	327.441.139	
Finland	2	124	
Frankrijk	79	129.817.798	
Griekenland	7	27.790.180	
Hongarije	2	22.000	
Ierland	8	227.508	
Italië	40	10.582.885	
Litouwen	1	117.300	
Malta	1	946	
Oostenrijk	10	390.243	
Polen	8	117.263	
Roemenië	1	114.096	
Tsjechië	9	8.774.955	
Slovenië	5	2.145.267	
Spanje	44	6.872.531	
Verenigd Koninkrijk	128	148.706.783	
Zweden	90	17.095.762	
Overige Europese landen	46	67.583.399	4,7%
Andorra	1	1.800	
Noorwegen	16	24.736.985	
Rusland	2	122.450	
Wit-Rusland	1	500	
Zwitserland	26	42.721.664	
Afrika	23	9.884.771	0,7%
Noord-Afrika	7	7.536.474	0,5%
Algerije	5	6.578.286	
Marokko	2	958.188	
Sub-Sahara Afrika	16	2.348.297	0,2%
Liberia	1	0	
Malawi	1	210.824	
Senegal	1	0	
Tanzania	2	1.645.907	
Zambia	1	120.000	
Zuid-Afrika	10	371.566	

Vervolg van de tabel op p. 37

Noord-Amerika	71	453.101.417	31,6%
Canada	3	61.557	
Verenigde Staten	68	453.039.860	
Latijns-Amerika	42	3.555.374	0,2%
Argentinië	3	1.001.451	
Chili	32	2.412.810	
Colombia	7	141.113	
Azië	216	199.792.584	13,9%
<i>Midden-Oosten</i>	56	24.097.832	1,7%
Bahrein	2	85.543	
Irak	1	2.295.286	
Iran	1	19.140	
Israël	24	2.021.681	
Jordanië	2	40.950	
Koeweit	2	9.528.848	
Oman	2	259.291	
Saudi-Arabië	1	451.718	
Turkije	21	9.395.375	
<i>Overige Aziatische landen</i>	160	175.694.752	12,3%
Afghanistan	1	5.512	
Brunei Darussalam	1	105.000	
India	57	55.486.038	
Indonesië	1	29.831	
Japan	13	28.326.198	
Maleisië	3	3.950.080	
Pakistan	37	6.407.402	
Singapore	16	77.222.530	
Taiwan	4	109.927	
Thailand	1	9.810	
Zuid-Korea	26	4.042.424	
Oceanië	160	175.694.752	12,3
Australië	17	15.262.477	
Nieuw-Zeeland	3	181.072	
TOTAAL	1057	1.432.258.809	

Bron: periodieke verslagen van de Vlaamse Regering aan haar parlement.

Tabel 10: Bestemming van Waalse wapenexport, 2006-2007

Bestemming	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Europa	874	349.348.130	25,3%
Europese Unie	748	298.218.516	21,6%
Cyprus	8	171.582	
Denemarken	17	25.835.161	
Duitsland	122	84.744.892	
Finland	16	723.553	
Frankrijk	183	101.912.222	
Griekenland	9	9.125.093	
Hongarije	2	760.000	
Ierland	10	7.260.723	
Italië	43	8.159.663	
Kroatië	1	12.842	
Letland	2	1.043.737	
Litouwen	5	841.222	
Oostenrijk	26	1.281.703	
Polen	13	8.918.343	
Portugal	4	12.038.467	
Roemenië	1	8.193	
Tsjechië	12	2.251.325	
Slovenië	12	12.406.466	
Spanje	72	3.028.939	
Verenigd Koninkrijk	165	17.114.465	
Zweden	25	579.925	
Overige Europese landen	126	51.129.614	3,7%
Bosnië-Herzegovina	1	1.000.000	
IJsland	10	1.681.910	
Noorwegen	28	26.823.585	
Oekraïne	1	117.000	
Rusland	7	593.977	
Servië	13	3.485.647	
Zwitserland	66	17.427.495	

Vervolg van de tabel op p. 39

Afrika	51	59.103.818	4,3%
Noord-Afrika	37	52.385.884	3,8%
Algerije	3	41.616	
Egypte	8	10.781.504	
Marokko	12	35.037.848	
Maurentanië	10	5.987.407	
Tunesië	4	537.509	
Sub-Sahara Afrika	14	6.717.934	0,5%
Botswana	1	449.000	
Ghana	1	1.635	
Kameroen	1	4.248	
Madagaskar	1	200	
Nigeria	5	2.965.425	
Senegal	1	16.226	
Zuid-Afrika	4	3.281.200	
Noord-Amerika	283	523.434.417	37,9%
Canada	100	7.160.094	
Verenigde Staten	183	516.274.323	
Latijns-Amerika	128	39.318.739	2,8%
Argentinië	3	624.159	
Barbados	1	1.200	
Brazilië	50	12.214.610	
Chili	16	2.648.911	
El Salvador	6	105.320	
Guatemala	1	79.528	
Jamaica	1	39.571	
Mexico	24	11.297.764	
Panama	1	1.117	
Peru	13	368.015	
Trinidad & Tobago	1	168.588	
Uruguay	3	19.003	
Venezuela	8	11.750.953	

Vervolg van de tabel op p. 40

Azië	282	383.743.426	27,8%
<i>Midden-Oosten</i>	178	345.204.877	25,0%
Bahrein	13	6.507.997	
Israël	6	1.323.679	
Jordanië	4	8.126.001	
Koeweit	14	11.459.074	
Libanon	9	66.378	
Oman	26	2.321.763	
Qatar	14	5.130.795	
Saoedi-Arabië	38	277.393.448	
Turkije	24	10.531.896	
Verenigde Arabische Emiraten	30	22.343.846	
<i>Overige Aziatische landen</i>	104	38.538.549	2,8%
Brunei Darussalam	17	1.432.517	
Filippijnen	5	139.169	
Georgië	1	66.200	
India	12	8.141.563	
Indonesië	11	5.155.073	
Japan	14	578.344	
Maleisië	12	8.441.240	
Pakistan	6	6.670.822	
Singapore	16	5.754.169	
Taiwan	3	132.652	
Thailand	1	101.400	
Zuid-Korea	6	1.925.400	
Oceanië	35	26.453.373	1,9%
Australië	21	13.628.880	
Nieuw-Zeeland	14	12.824.493	
TOTAAL	1653	1.381.401.903	100%

Bron: periodieke verslagen van de Waalse Regering aan haar parlement.

Tabel 11: Bestemming van Brusselse wapenexport, 2004-juni 2008

Bestemming	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Europa	171	11.534.998	18,3%
Europese Unie	156	10.477.660	16,6%
Bulgarije	1	19.850	
Denemarken	1	500.000	
Duitsland	8	9.200	
Frankrijk	112	284.178	
Italië	15	158.242	
Portugal	4	9.152.500	
Tsjechië	2	16.625	
Spanje	7	23.100	
Verenigd Koninkrijk	6	313.965	
Overige Europese landen	15	1.057.338	1,7%
Noorwegen	1	1.000.000	
Rusland	2	35.000	
Zwitserland	12	22.338	
Afrika	22	4.049.926	6,4%
Noord-Afrika	10	2.872.514	4,6%
Algerije	3	669.980	
Libië	2	651.611	
Marokko	5	1.550.923	
Sub-Sahara Afrika	12	1.177.412	1,9%
Burkina Faso	3	5.450	
Ghana	1	26.194	
Kameroen	2	1.130.583	
Niger	5	2.709	
Tanzania	1	12.476	
Noord-Amerika	9	5.299.176	8,4%
Verenigde Staten	9	5.299.176	
Latijns-Amerika	1	121.425	0,2%
Chili	1	121.425	

Vervolg van de tabel op p. 42

Azië	36	41.943.191	66,6%
<i>Midden-Oosten</i>	26	23.026.358	36,6%
Israël	2	9.928.601	
Jordanië	1	3.119.563	
Qatar	1	8.500	
Saoedi-Arabië	3	7.944	
Turkije	15	7.506.750	
Verenigde Arabische Emiraten	4	2.455.000	
<i>Overige Aziatische landen</i>	10	18.916.833	30,1%
Armenië	1	4.500	
Georgië	4	2.200	
Indonesië	2	2.839.279	
Pakistan	3	16.070.854	
Oceanië	0	-	-
TOTAAL	239	62.948.716	

Bron: periodieke verslagen van Brusselse Hoofdstedelijke Regering aan haar parlement.

Tabel 12: Bestemming van Federale wapenexport, september 2003-juni 2008

Bestemming	Aantal vergunningen	Waarde vergunningen	Aandeel waarde vergunningen
Europa	64	263.907.654	73,1%
Bulgarije	3	33.000.000	
Denemarken	4	1.000.000	
Duitsland	12	6.146.620	
Frankrijk	14	24.939.500	
Italië	7	174.036.078	
Nederland	1	61.973	
Noorwegen	3	3.500.000	
Slovakije	1	25.000	
Spanje	3	614.640	
Verenigd Koninkrijk	13	15.333843	
Zwitserland	3	5.250.000	
Afrika	16	11.544.292	3,2%
Benin	5	3.554.000	
Burundi	2	161.000	
Democratische Republiek Congo	8	5.129.292	
Marokko	1	2.700.000	
Noord-Amerika	15	9.922.624	2,7%
Canada	3	1.004.546	
Verenigde Staten	12	8.918.078	
Azië	11	75.851.050	21,0%
Bahrein	2	1.160.000	
Jordanië	6	74.587.800	
Turkije	3	103.250	
TOTAAL	106	361.225.620	

Bron: periodieke verslagen van Federale Regering aan haar parlement.

Eindnoten

- ¹ In het kader van de Europese gedragscode voor de uitvoer van militair materieel wordt van de EU-lidstaten verwacht dat ze de andere lidstaten elk jaar op de hoogte stellen van hun uitvoercijfers van het voorbije jaar en van de opvolging van de gedragscode. Elke lidstaat, waaronder België, rapporteert deze cijfers aan de Europese Werkgroep rond conventionele wapens (COARM), die deze cijfers jaarlijks bundelt en publiceert. Momenteel werden reeds tien jaarrapporten gepubliceerd. Deze rapporten hebben betrekking op de periode 1998-2007. Deze rapporten zijn publiek beschikbaar op <<http://www.consilium.europa.eu/showPage.asp?id=1484&lang=en&mode=q>>
- ² Volgens Agoria bedroeg de totale omzet van deze sector 294 miljoen euro in 2006 en 317 miljoen in 2007. Agoria (2008) *Activiteiten van de technologische industrie 2007-2008*.
- ³ Voorzichtigheid bij het interpreteren van deze tabel is echter geboden aangezien voorgaand onderzoek heeft aangetoond dat niet alle EU-lidstaten op eenduidige wijze hun wapenuitvoer rapporteren aan COARM. Zie hiervoor: Bauer, S. & M. Bromley (2004), *The European Union Code of Conduct on Arms Exports: Improving the Annual Report*. Stockholm: SIPRI Policy Paper No.8.
- ⁴ Waalse Regering (2008) *Rapport au Parlement wallon sur l'application de la loi du 05 août 1991, modifiée par les lois du 25 et 26 mars 2003 relatives à l'importation, à l'exportation et au transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire, et de la technologie y afférente : Rapport Annuel 2007*.
- ⁵ In 2007 stond de Verenigde Staten in voor 45% van de wereldwijde militaire uitgaven. Voor meer informatie, zie: Stockholm International Peace Research Institute (2008), *SIPRI Yearbook 2008: Armaments, disarmaments and international security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- ⁶ Stockholm International Peace Research Institute (2008), *SIPRI Yearbook 2008: Armaments, disarmaments and international security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- ⁷ De Vlaamse regering heeft tot op heden nog geen sluitende verklaring gegeven voor de spectaculaire daling van de waarde van de Vlaamse vergunde wapenexport in 2005. Voor een overzicht van de verschillende hypothesen, verwijzen we de geïnteresseerde lezer naar de achtergrondnota "De daling van de Vlaamse vergunde wapenexport in 2005: kadering en hypothesen" van het Vlaams Vredesinstituut, beschikbaar via <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/get_pdf.php?ID=147&lang=NL>
- ⁸ Waalse Regering (2007) *Rapport au Parlement wallon sur l'application de la loi du 05 août 1991, modifiée par les lois du 25 et 26 mars 2003 relatives à l'importation, à l'exportation et au transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire, et de la technologie y afférente : Rapport Annuel 2006*.
- ⁹ Castryck, G., Depauw, S. & Duquet, N. (2006) *Profielchets van de buitenlandse handel in militaire goederen en de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, 99p.
- ¹⁰ Moerman, F., antwoord op schriftelijke vraag nr 67 (28 april 2006) van De Loor, K., Vlaams Parlement.
- ¹¹ Duquet, N., Castryck, G. & Depauw, S. (2007), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2006*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, 98p. <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/get_pdf.php?ID=90&lang=NL>; Duquet, N. (2008), *Vlaamse buitenlandse handel in wapens en goederen voor tweërlei gebruik 2007*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, 106p. <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/get_pdf.php?ID=227&lang=NL>
- ¹² Voor meer informatie over de rol van eindgebruik in de Vlaamse vergunningsprocedure, zie: Vlaams Vredesinstituut, *Eindgebruik als factor in de vergunningsprocedure voor wapenuitvoer in Vlaanderen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, achtergrondnota, 19 november 2008.
- ¹³ Voor een overzicht van de Waalse bedrijven die actief zijn in de militaire elektronica, zie Dumas, Clément & Mampaey, Luc (2007), *Radiographie de l'industrie d'armements en Belgique*. Brussel: GRIP, 42p.
- ¹⁴ Voor een overzicht van deze wijzigingen in de rapporteringswijze in de Vlaamse periodieke verslaggeving, zie Vlaams Vredesinstituut (2006), *Transparantie in de rapportage over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut: Adviesnota, 13 november 2006. <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/get_pdf.php?ID=221&lang=NL> Voor een overzicht van latere aanpassingen in de rapporteringswijze in de Vlaamse periodieke verslaggeving, zie Duquet, N. (2008), *Vlaamse buitenlandse handel in wapens en goederen voor tweërlei gebruik 2007*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p.8-10. <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/get_pdf.php?ID=227&lang=NL>
- ¹⁵ In principe worden in 2008 ook de twee overige Belgische fregatten en een mijnenjager verkocht aan Bulgarije, voor een totale prijs van 54 miljoen euro. *De Tijd*, Bulgarije koopt Belgische fregatten, 15 april 2008.
- ¹⁶ De Crem, P., antwoord op parlementaire vraag nr 4-68 van Lambert, G. Belgische Senaat, 10 januari 2008, Handelingen nr.4-12.